

תורה אור • פרשת ויחי • מאמר 4

חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב

חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב

התורה היא יין המגלה את אהבתה הנסתרת והבלתי־מוגבלת של הנשמה לה',
ומעלה אותה לאהבה בתענוגים; והיא גם חלב, שלאחר חשבון נפש כן מצמיח אהבה
ויראה עד שהלב משתנה.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל
אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

[/likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayechi/4](https://likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayechi/4)

הנקודה

התורה היא יין המגלה את אהבתה הנסתרת והבלתי־מוגבלת של הנשמה לה', ומעלה אותה לאהבה בתענוגים; והיא גם חלב, שלאחר חשבון נפש כן מצמיח אהבה ויראה עד שהלב משתנה.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר מבאר את ברכת יעקב ליהודה, "חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב", כשתי פעולות של התורה. הוא שואל כיצד היין יכול לשמח את ה', ומשיב בדברי חז"ל: "נכנס יין יצא סוד". יש שתי אהבות לה'. אהבת עולם נובעת מהתבוננות בריבונותו של ה', היוצרת ומחיה את כל העולמות; הנשמה יכולה להכיל אותה, ולכן היא נחלשת כשהמחשבה פונה לעניינים אחרים. אהבה רבה נטועה בשורש הנשמה בה' עצמו, למעלה מכל העולמות; הנשמה אינה יכולה להכיל אותה, ולכן היא נשארת נסתרת, אף שאינה נפסקת לעולם. התורה, חכמתו ורצונו של ה', היא היין הפותח את הצמצומים האלווקיים ומגלה את האהבה הנסתרת הזאת. למעלה מכך נמצאת אהבה בתענוגים, המבט על כבודו של המלך: "חכלילי עינים", המתגלית בשבת לאחר עמל ימות השבוע, הכולל את שתי האהבות, "לי ליי". "השיניים" הן חשבון נפש מדוקדק הטוחן ומכרר את עבודת האדם; לאחר מכן "חלב" התורה מצמיח אהבה ויראה, והשיניים נעשות "לבנות": הזיכור נעשה ברור ונטול מאמץ.

מבנה

1	יין וחלב בתורה	11-2
כיצד היין יכול לשמח את ה'? יין וחלב הם שתי בחינות בתורה, ויש שתי אהבות: אהבת עולם ואהבה רבה.		
2	אהבת עולם: אהבה הנמשכת מן העולמות	31-8
ההתבוננות בכך שריבונות ה' מחיה את כל העולמות, בפסוקי דזמרה ובקריאת שמע, מובילה ל"ואהבת": שינוי הרצון והפנייתו אל ה'.		
3	אהבה רבה: האהבה הנסתרת	9-12
אהבה רבה נובעת משורש הנשמה בה', למעלה מכל העולמות; הנשמה אינה יכולה להכיל אותה, ולכן היא נשארת נסתרת אך לעולם אינה נפסקת. כיצד היא מתגלה?		
4	יין התורה מגלה את הסוד	13-14
אור האהבה נסתר בתורה; לימוד התורה "פותח את היודיין" ומגלה בנשמה את הרצון העליון, שהוא אהבה רבה.		
5	חכלילי עינים: אהבה בתענוגים	15-17
"השיניים" הן המבט על כבודו של המלך, אהבה בתענוגים, המתגלית בשבת לאחר עמל ימות השבוע; החיך הטועם אומר "לי ליי", כששתי האהבות מתעלות יחד.		
6	לבן שיניים מחלב	18-21
"השיניים" הן חשבון נפש הטוחן ומכרר את עבודת האדם; לאחר מכן "חלב" התורה מצמיח אהבה ויראה ומשנה את הלב, עד שהזיכור מתרחש ללא עמל.		

אהבת עולם אהבת עולם

אהבה לה' הנובעת מהתבוננות באופן שבו הוא בורא ומחיה את כל העולמות. הנשמה יכולה להכיל אותה, אך היא נפסקת כשהמחשבה פונה לעניינים אחרים.

אהבה רבה אהבה רבה

האהבה הנסתרת הנטועה בשורש הנשמה, שהיא חלק מה' עצמו. היא למעלה מיכולת הנשמה ואינה נפסקת, והתורה מגלה אותה כאהבה "בכל מאדך".

אהבה בתענוגים אהבה בתענוגים

האהבה הנעלית ביותר, המבט "על כבודו של המלך", המתגלית בשבת; היא כוללת את אהבת עולם ואת אהבה רבה ונעלית מהן.

הרצון העליון רצון העליון

רצון ה', מקור הבריאה, המוסתר על ידי הצמצומים ומתגלה באמצעות לימוד התורה וקיום המצוות; בנשמה הוא מתבטא כאהבה רבה.

היודי"ן (הצמצומים) יודי"ן (צמצומים)

צמצומי אור אין סוף, הנרמזים ב"פוחח את ידך", שהתורה פותחת כדי שהרצון העליון יתגלה.

שיניים וחלב שיניים וחלב

חשבון נפש הטוחן ומברר את המעשים והרגשות, ולאחריו המזון שמעניקה התורה, המצמיח אהבה ויראה.

קטע 1 • 11-2

יין וחלב בתורה

1 חכלילי עינים¹ מיין² ולבן שנים מחלב. הנה גבי³ יין כתיב תירושי המשמח אלקים⁴ כו'.

"חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב". והנה, לגבי יין נאמר "תירושי המשמח אלקים כו'".

המאמר פותח בברכתו של יעקב ליהודה: עיניו אדומות מיין ושיניו לבנות מחלב. אדמו"ר הזקן מזכיר תחילה שהכתוב מתאר את היין כדבר ש"תירושי המשמח אלקים כו'", והדבר מעורר שאלה.

ולהבין מהו בחי' יין המשמח אלקים ואיך יהיה כחו גדול כ"כ [כל כך] לשמח אלקים. הנה אמרו נכנס יין יצא סוד.⁵

כדי להבין: מהי בחינת היין "המשמח אלקים", וכיצד יכול כוחו להיות גדול כל כך עד שישמח את ה' והנה, אמרו [חז"ל] "נכנס יין יצא סוד".

היין יכול לשמח בני אדם, אך כיצד יכול לשמח את ה'? התשובה מתחילה בדברי חז"ל "נכנס יין יצא סוד": המילה יין (yayin) והמילה סוד (sod) הן שתייהן בגימטריה שבעים, והמאמר יראה שהיין הוא התורה והסוד הוא אהבה החבויה בנפש.

2 והענין כי בתורה יש ב' בחי' יין וחלב וכדכתיב לכו שברו ואכלו⁶ כו' בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב.

הביאור הוא שבתורה יש שתי בחינות — יין וחלב, ככתוב: "לכו שברו ואכלו כו' בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב".

יין וחלב הם שתי בחינות בתורה, כפי שעולה מקריאתו של ישעיהו: "לכו שברו ואכלו כו' בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב". הפסוק נדרש על התורה, הנקנית בחינם, והוא מזכיר את שתי התמונות שבפסוק שלנו: יין וחלב.

וביאור הדבר כי הנה יש ב' אהבות⁷ אה"ע [אהבת עולם] ואה"ר [ואהבה רבה]. אהבת עולם היא האהבה הגלויה.⁸

להסביר את העניין: יש שתי אהבות — אהבת עולם (אהבה שמקורה בעולם) ואהבה רבה (אהבה גדולה). אהבת עולם היא האהבה הגלויה.

כדי להסביר את שתי הבחינות האלה, אדמו"ר הזקן מציג שני סוגי אהבה לה': אהבת עולם ואהבה רבה. אהבת עולם היא האהבה ה"גלויה", המורגשת בגלוי בלב. שמה מתפרש בדרך כלל כ"אהבה נצחית", אך במאמר זה הוא דורש את המילה "עולם" גם במשמעות של עולמות: אהבה שנולדת מהתבוננות בעולמות, כפי שיוסבר בפסקה הבאה.

אהבת עולם: אהבה הנמשכת מן העולמות

3 ואה"ר [ואהבה רבה] היא אהבה המסותרת. ולהבין למה נק' האהבה המסותרת בשם אה"ר [אהבה רבה]. אך הנה אה"ע [אהבת עולם] היא האהבה שנלקחה מעולמות דהיינו מחמת התבוננות איך שהוא ית'⁹ מחדש בטובו כו'. ומהווה מאין ליש בכל יום¹⁰ מבחי' מלי ית'

ואהבה רבה (ahavah rabbah) [אהבה גדולה] היא האהבה המסותרת. כדי להבין מדוע האהבה המסותרת נקראת בשם אהבה רבה, נקדים: אהבת עולם (ahavas olam) [אהבה הנמשכת מהעולמות] היא אהבה הנמשכת מן העולמות, כלומר, מתוך התבוננות בכך שה' "מחדש בטובו כו'" ומהווה יש מאין בכל יום מבחינת מלכותו, יתברך.

אהבה רבה נקראת האהבה המסותרת משום שהיא טמונה בנפש. לפני שמסביר מדוע היא נקראת "אהבה גדולה", אדמו"ר הזקן מגדיר את אהבת עולם: אהבה הנמשכת מהתבוננות בעולמות, באופן שבו ה' מחדש בטובו את הבריאה — כלשון ברכת הבוקר שלפני קריאת שמע — ומהווה אותה יש מאין בכל יום באמצעות מלכותו, ריבונותו.

כי מלכותך מכ"ע [מלכות כל עולמים]¹¹ כתיב שכל עולמים עליונים ותחתונים הם חיים וקיימים מבחי' מלכותו ית' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] וסוכ"ע ואתה מחיה את כולם.^{12, 13}

שכן נאמר "כי מלכותך מכ"ע": כל העולמות, העליונים והתחתונים, חיים וקיימים מבחינת מלכותו, יתברך — ממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין — ונאמר "ואתה מחיה את כולם".

הפסוק אומר שמלכותו היא "כי מלכותך מכ"ע": כל העולמות חיים ממנה, וגם האור הממלא את העולמות והאור המקיף אותם נמשכים מבחינה זו. ההתבוננות בכך מעוררת אהבת עולם.

4 ואינו כדמיון הנשמה שמחיה את הגוף. שהחיות מתפשט ומתלבש בגוף ממש להחיותו. כי הוא ית' קדוש ומובדל כו'. רק התפשטות בחי' שם בלבד. דהיינו מחמת כי מלך שמו נק' עליהם.

וזה אינו דומה לנשמה שמחיה את הגוף, שהחיות מתפשטת ומתלבשת בגוף עצמו כדי להחיותו. שכן הוא ית' קדוש ונבדל וכו'. אלא [זו] רק התפשטות של בחינת שם, כלומר, מפני ששמו "מלך" נקרא עליהם.

נתינת החיות של ה' לעולמות שונה מנתינת החיות של הנשמה לגוף, שבה חיות הנשמה מתפשטת ממש בתוך הגוף ומתלבשת בו. ה' נותן קדוש ונבדל מן העולמות; מה שמתפשט לתוכם הוא רק "שמו", ביטוי בלבד שלו, משום שהוא נקרא מלכם.

7 ואיך שהוא קדוש ומובדל כו' עד שיהיה נקבע בקרב איש ולב עמוק.¹⁹ ועייז יגיע לקיום הקי"ש [הקריאת שמע] שמע ישראל.²⁰

וכן [הם מספרים] כיצד הוא קדוש ונבדל וכו', עד שהדבר ייקבע "בקרב איש ו[ב]לב עמוק". וכך יגיע לקיום קריאת שמע: "שמע ישראל".

פסוקי דזמרה מתארים גם הם כיצד ה' נותר קדוש ונבדל מן העולמות שעליהם הוא מולך, וההתבוננות הזאת צריכה להימשך עד שהיא נקבעת בעומק האדם, "בקרב איש ולב עמוק". כך הוא מתכונן לקיים את קריאת שמע כראוי.

שמע לשון הבנה²¹ להתבונן כי ה' אחד פ"י אחד ז' רקיעים²² וארץ וד' רוחות העולם²³ בטלים אל האל"ף הוא אלופו של עולם.

"שמע" הוא לשון הבנה: להתבונן בכך ש"ה' אחד". "אחד" (echad) פירושו שבעת הרקיעים והארץ וארבע רוחות העולם בטלים אל האל"ף (alef), שהיא אלופו של עולם (aluf, אדון העולם).

"שמע" (Shema), כלומר "הקשב", פירושו גם "הבן", ולכן קריאת שמע מחייבת להתבונן בכך שה' אחד. המילה "אחד" (echad) נכתבת באותיות אל"ף (1, alef), ח"ית (8, ches) ודל"ת (4, dalet): שמונה מציין את שבעת הרקיעים והארץ, וארבע מציין את ארבע רוחות העולם; כולם בטלים אל האל"ף, שמייצגת את האלופ (aluf), אדון העולם.

8 וכמו שיש בגשמיות ז' רקיעים כו'. כך ברוחניות יש כמה מדרגות זו למעלה מזו וכולם בטלים אליו ית' רק שברוך שם כו'.

וכשם שבעולם הגשמי יש שבעה רקיעים וכו', כך ברוחניות יש מדרגות רבות, זו למעלה מזו, וכולן בטלות אליו יתברך — אלא ש"ברוך שם כו'".

כשם שבעולם הגשמי יש שבעה רקיעים, כך בעולמות הרוחניים יש מדרגות רבות, זו למעלה מזו, וכולן בטלות לפני ה'. מה שמאפשר להן בכל זאת להתקיים כעולמות הוא "ברוך שם כו'", הנאמר לאחר הפסוק הראשון של קריאת שמע.

שמבחי' דל"ת רבתי דאחד נמשך בחי' ברכה והמשכה להיות בחי' שם כבוד מלכותו כו'. ועייז יגיע למדרגת ואהבת.

כי מן הבחינה של הדל"ת רבתי של "אחד" נמשכות ברכה והמשכה, כדי שתהיה בחינת "שם כבוד מלכותו" וכו'. ועל ידי כך יגיע למדרגת "ואהבת".

הדל"ת רבתי של "אחד", הכתובה בתורה באות גדולה, היא המקור שממנו נמשך שמו של ה' אל תוך העולמות בתור "שם כבוד מלכותו". התבוננות זו מביאה את האדם אל הפסוק הבא, "ואהבת".

פיי ואהבת הוא מלשון רצון.²⁴ דהיינו שיהי' [שיהיה] רצונך שהוי' יהיה אלקיך בכל לבבך בשני יצריך²⁵ יצי"ט [יצר טוב] ויצה"ר [ויצר הרע] לאהפכא חשוכא כו'

"ואהבת" היא לשון רצון. כלומר, רצונך יהיה שהוי' יהיה אלקיך, "בכל לבבך" — בשני יצריך, ביצר הטוב וביצר הרע — כדי להפוך את החושך [לאור], וכו'.

"ואהבת" קשורה למילה אבה, שפירושה לרצות. הציווי הוא שרצונך יהיה שהוי' יהיה אלקיך, "בכל לבבך"; חז"ל דורשים זאת כבשני היצרים, כך שגם היצר הרע ייהפך מחושך לאור.

שיעקור רצונו מהבלי עולם להיות לו שינוי רצון ולהפך רצונו להי' אחד וכמ"ש מי לי בשמים²⁶ ועמך לא חפצתי בארץ:²⁷

[כלומר], שיעקור את רצונו מהבלי העולם, כך שרצונו ישתנה והוא יפנה את רצונו אל ה' אחד; וכמו שכתוב: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ".

הכוונה היא לעקור את הרצון מהבלי העולם, עד שהרצון עצמו משתנה ופונה אל ה' בלבד. בעל המזמור מבטא זאת במילים: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ".

קטע 3 • 91-12

אהבה רבה: האהבה הנסתרת

9 והנה כ"ז [כל זה] הוא בחי' אה"ע [אהבת עולם] שאומרים אהבת עולם אהבתנו. פיי אהבתנו שאהבה זו היא מתלבשת בתוך נפשנו.

הנה, כל האמור עד כאן הוא בחינת אהבת עולם, כפי שאנו אומרים: "אהבת עולם אהבתנו". פירוש "אהבתנו" הוא שאהבה זו מתלבשת בתוך נפשנו.

כל האמור מתאר את אהבת עולם, המוזכרת בכרכה "אהבת עולם אהבתנו". אדמו"ר הזקן מדייק במילה "אהבתנו", שסופה "נו", כלומר "אותנו": אהבה זו מתלבשת בתוך נפשנו.

שהנפש יכולה להיות כלי להגביל ולהלביש את האהבה זו בתוכה ממש להיות תוכה רצוף אהבה²⁸ זו. אבל אה"ר [אהבה רבה] היא בשרש הנפש במקור חוצבה כי חלק²⁹ הוי' ממש עמו.^{30,31}

הנפש יכולה לשמש כלי להכיל אהבה זו ולהלביש אותה ממש בתוכה, כך ש"תוכה רצוף אהבה" — באהבה זו. אבל אהבה רבה נמצאת בשורש הנפש, במקור שממנו נחצבה, שכן "עמו" הוא ממש "חלק הוי'".

אהבת עולם יכולה להיכלל בנפש, שהרי הנפש יכולה להכיל אותה במלואה, כך שתוכה יהיה "תוכה רצוף אהבה", ביטוי משיר השירים. אהבה רבה, לעומת זאת, מושרשת במקור הנפש ממש, שכן הנשמה היא "חלק הוי'" — חלק ממש מה'.

10 ואני הוי"ה לא שנית³² כתיב שהוא ית' למעלה מגדר עלמין ואין ערוך אליו ית' כלל אפי' [אפילו] כמשל טפה מים אוקיינוס.

כתוב: "ואני הוי" לא שנית", שכן הוא יתברך למעלה מגבולות העולמות, ואין שום יחס אליו יתברך כלל — אפילו לא כמשל של טיפה [לעומת] מי האוקיינוס.

דברי מלאכי "ואני הוי" לא שנית" מלמדים שה' נמצא מעבר לחלוטין לעולמות ואינו מושפע מהם. אין שום יחס בין העולמות לבינו, אפילו לא כיחס שבין טיפה לאוקיינוס.

שעם היות שהוא חלק קטן מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות. עכ"ז [עם כל זה] שייך איזה ערך ויחוס במהותו הדומה לו שגם מהות הטפה היא מים כמו הים הגדול ממש.

שהרי אף שהטיפה היא חלק זעיר, אחד מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות, בכל זאת יש ביניהם מידה כלשהי של יחס ודמיון מצד מהותם: גם מהות הטיפה היא מים, ממש כמו הים הגדול.

הטיפה זעירה לעומת האוקיינוס, ובכל זאת טבעה זהה לטבעו: שניהם מים. בין ה' לעולמות אין אפילו מכנה משותף כזה.

משא"כ אליו ית' אין ההשתלשלות ערוך כלל ולכך האהבה שנלקחה מבחי' זו אינה מתלבשת ממש תוך הנפש ואין הנפש יכולה להגבילה אלא היא בבחי' מסותרת

אבל לא כך ביחס אליו יתברך: אין שום יחס בין ההשתלשלות לבין ה'. לכן האהבה שנמשכת מבחינה זו אינה מתלבשת ממש בתוך הנפש, והנפש אינה יכולה להכיל אותה; אלא היא נשארת בבחינת הסתר.

מכיוון ששורש הנפש הוא בה' עצמו, שהוא למעלה מכל העולמות, האהבה הנמשכת משורש זה היא מעבר ליכולת ההכלה של הנפש. הנפש, שהיא כלי בעל גבולות, אינה יכולה להכיל אותה, ולכן היא נשארת נסתרת; משום כך היא נקראת אהבה נסתרת.

והיא באה לידי גילוי בבחי' בכל מאדך³³ כו'. (וע' בתניא ס"פ מ"ג³⁴ ועי' [ועיין] ג"כ פי' י"ט):³⁵

והיא מתגלה בבחינת "בכל מאדך" (bechol me'odecha), וכו'. (ראו תניא (Tanya), סוף פרק מג; וכן פרק יט.).

כשהאהבה מתגלה, היא מופיעה כאהבה "בכל מאדך" — אהבה שאין לה מידה. "מאד" פירושו "מאוד", כלומר ללא גבול. אדמו"ר הזקן מפנה את הקורא לתניא, פרקים מג ויט, שבהם נדונות אהבות אלה.

11 והנה ההפרש³⁶ שבין אה"ע [אהבת עולם] לאה"ר [לאהבה רבה] הוא כי אה"ע [אהבת עולם] הבאה מחמת התבוננות ועומק מחשבתו יש לה הפסק שאם לבכו פונה לדברים אחרים וטרוד במחשבתו בעסקי עולם אזי חולפת ועוברת ממנו כו'

והנה, ההבדל בין אהבת עולם לאהבה רבה הוא כך: אהבת עולם, שבאה מתוך התבוננות ועומק מחשבתו, עשויה להיפסק; שכן אם לבו פונה לעניינים אחרים ומחשבתו טרודה בענייני העולם, היא חולפת ועוברת ממנו וכו'.

אהבת עולם תלויה בהתבוננות, ולכן היא נמשכת רק כל עוד האדם עסוק בה במחשבתו. כשהוא פונה לעניינים אחרים ושקוע בענייני העולם, האהבה דועכת.

משא"כ האה"ר [האהבה רבה] שבשרש נפשו ממקור חוצבה³⁷ אין לה הפסק³⁸ שגם אם לבכו פונה לדברים אחרים הרי אין בזה לעומת זה^{39,40} להיות לעומת האהבה הזאת להטרידה ולהפסיקה.

לא כך היא האהבה רבה שבשרש נפשו, במקור שממנו נחצבה: אין היא נפסקת. גם אם לבו פונה לעניינים אחרים, אין בכך "זה לעומת זה" — [שום דבר] שיוכל לעמוד כנגד אהבה זו, להפריע לה ולהפסיק אותה.

אהבה רבה, ששורשה במקור הנשמה, אינה נפסקת לעולם. לכל דרגה של קדושה יש מקבילה מנגד, בבחינת "זה לעומת זה", אך לאהבה זו אין מקבילה כזאת; לכן אין דבר שיוכל לעמוד כנגדה, להפריע לה או להפסיק אותה.

12 ולזאת תשאר אהבה זו בבחי' רשימו להיות זכרונה תקועה בלב כל תמוט עולם ועד.⁴¹

לכן אהבה זו נותרת בבחינת רשימו (רושם), כך שזיכרונה טבוע בלב, "כל תמוט עולם ועד".

כיוון שאין דבר המתנגד לה, אהבה זו נשארת בנפש כרשימו (רושם), וזכרונה טבוע בלב ואינו נעקר לעולם, "כל תמוט עולם ועד". היא נמצאת שם תמיד, אף שהיא נסתרת.

אך כיצד תהיה אה"ר [אהבה רבה] זו בבחי' גילוי שיעלה ויגיע למדרגת בכל מאדך⁴² ע"ז אמרו נכנס יין יצא סוד⁴³ היא התורה שנק' בשם יין.⁴⁴

אך כיצד תתגלה אהבה רבה זו, כך שתעלה ותגיע למדרגת "בכל מאדך"? על כך אמרו: "נכנס יין יצא סוד"; [היין] הוא התורה, שנקראת בשם "יין".

השאלה היא כיצד אפשר להביא את האהבה הנסתרת הזאת לידי גילוי, כך שתגיע למדרגת "בכל מאדך". התשובה מחזירה אותנו לאמרה שבפתיחה: "נכנס יין יצא סוד", כשהיין הוא התורה.

קטע 4 • 131 - 14

יין התורה מגלה את הסוד

13 וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] ערבים עלי ד"ס⁴⁵ יותר מיינה של תורה כי על האהבה נאמר וירא

אלקים את האור כי טוב⁴⁶ ואמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] כי טוב לגנוז בתורה.^{47,48}

כפי שאמרו חז"ל: "ערבים עלי ד"ס יותר מיינה של תורה". על האהבה נאמר: "וירא אלקים את האור כי טוב", וחז"ל אמרו על "כי טוב" — לגנוז בתורה.

חז"ל מכנים את התורה "יין", כפי שעולה מאמירתם ש"ערבים עלי ד"ס יותר מיינה של תורה". האור שה' ראה "כי טוב" מזוהה עם האהבה, וחז"ל אומרים שיש לגנוז את "כי טוב" בתורה; מכאן שהתורה מכילה את אור האהבה הגנוז.

וכשנכנס יינה ש"ת [של תורה] יצא סוד הוא אור האהבה הגנוז מההעלם אל הגילוי להיות אצלו גילוי האה"ר [האהבה רבה] המושרשת בשרש נפשו במקור חוצבה בכחי בכל מאדך

וכאשר נכנס יינה של תורה, הסוד — שהוא אור האהבה הגנוז — יוצא מן ההעלם אל הגילוי, כך שמתגלית בו האהבה רבה (ahavah rabbah) המושרשת בשורש נפשו, במקור שממנו נחצבה, בכחינת "בכל מאדך".

כאשר יינה של תורה נכנס לאדם, אור האהבה הגנוז יוצא מן ההעלם אל הגילוי, והאהבה רבה המושרשת בנפשו מתגלה כאהבה "בכל מאדך".

וע"ז נא' [נאמר] פותח את ידיך.⁴⁹ יודי"ך הן הם בחי' הצמצומים רבים ועצומים מאא"ס [מאור אין סוף] ב"ה להיות השתלשלות המדרגות מעילה לעלול כו'.⁵⁰

ועל כך נאמר: "פותח את ידיך". "יודיך" (yudecha, "היו"דים שלך"): אלה בחינות הצמצומים, הרבים והעצומים, מאור אין סוף ברוך הוא, כדי שתהיה השתלשלות של המדרגות, מסיבה לתוצאה וכו'.

הפסוק "פותח את ידיך" רומז לכך: את המילה "ידיך" (yadecha) קוראים כאן "יודיך", כלומר "היו"דים שלך". האות הקטנה יו"ד מסמלת צמצום: את הצמצומים הרבים והעצומים של אור אין סוף, המאפשרים השתלשלות של מדרגות, מסיבה לתוצאה.

14 ומקור התהוות העולמות מאין ליש מרצה"ע [מרצון העליון] ב"ה וע"י התורה שהיא חכמתו ורצונו ית' פותח את היודי"ן והצמצומים להיות גילוי⁵¹ רצה"ע [רצון העליון] ב"ה.

מקור התהוות העולמות מאין ליש הוא ברצון העליון, יתברך. באמצעות התורה, שהיא חכמתו ורצונו יתברך, הוא פותח את היודי"ן ואת הצמצומים, כדי שרצון העליון, יתברך, יתגלה.

המקור לבריאה יש מאין הוא רצונו העליון של ה', הנסתר מאחורי הצמצומים. התורה, בהיותה חכמתו ורצונו של ה', "פותחת" את היודי"ן, וכך רצונו מתגלה.

ומשביע לכל חי⁵² דהיינו בכל חיות ואור המתפשט בעולמות מריש כל דרגין כו'. להיות בהם בחי' רצון שיהי' [שיהיה] שורה ומתגלה בהם בחי' רצה"ע [רצון העליון] ב"ה ונמשך לנפש האדם ג"כ שיהי' [שיהיה] מתגלה בו רצה"ע [רצון העליון] שבנפשו

"ומשביע לכל חי": כלומר, בכל החיות והאור המתפשטים בעולמות, מראש כל הדרגות וכו', תהיה בחינת רצון — שרצון העליון, יתברך, ישרה בהם ויתגלה בהם. רצון זה נמשך גם לנפש האדם, כדי שרצון העליון שבנפשו יתגלה בו.

הפסוק ממשיך: "ומשביע לכל חי" רצון. כלומר, בתוך כל החיות והאור שבעולמות, מן המדרגה העליונה ביותר ולמטה, רצונו של ה' ישרה ויתגלה; וכך גם באדם יתגלה רצון העליון הנמצא בנפשו.

דהיינו האה"ר [האהבה רבה] המושרשת בשרש נפשו למעלה מכדי שתוכל הנפש שאת מאחר שהרצ"ע [שהרצון העליון] בא אצלו לידי גילוי למטה בלבושי הנפש דבור ומעשה ע"י דבור בת"ת [בתלמוד תורה] ומעשה המצות ולכן אמרו רז"ל [רבותינו זכרונם לברכה] ששואלים את האדם קבעת עתים לתורה.^{53, 54}

כלומר, אהבה רבה המושרשת בשורש נפשו, למעלה ממה שהנפש יכולה לשאת; זאת משום שרצון העליון בא לידי גילוי בו למטה, בלבושי הנפש — דיבור ומעשה — באמצעות הדיבור בלימוד תורה וקיום המצוות. לכן אמרו חכמינו ז"ל ששואלים את האדם: "קבעת עתים לתורה".

הרצון שבנפש הוא אהבה רבה, המושרשת בשורשה ולמעלה ממה שהנפש יכולה להכיל. אהבה זו מתגלה כאשר רצון העליון נעשה גלוי בלבושי הנפש החיצוניים, הדיבור והמעשה, באמצעות דיבור בדברי תורה וקיום המצוות. לכן שואלים אדם בדינו אם קבע עתים לתורה.

שע"י יעורר את האהבה מלמעלה בשרש נפשו שאינה מתלבשת בשום כלי המעלים ומסתיר שאין כמוה ולא דוגמתה בזלעז"ל [בזה לעומת זה] הנ"ל ואין לה הפסק שאפי' [שאפילו] בעסקו בשאר ענינים תהיה אהבה זו תקועה בלבו.

באמצעות זאת הוא יעורר מלמעלה את האהבה שבשורש נפשו, שאינה מתלבשת בשום כלי המעלים ומסתיר. אין לה דומה ואף לא מקבילה ב"זה לעומת זה" שנזכר לעיל, ואין לה הפסק; כך שגם כשהוא עסוק בעניינים אחרים, אהבה זו תהיה תקועה בלבו.

לימוד תורה בזמנים קבועים מעורר מלמעלה את האהבה שבשורש הנפש, שאינה מתלבשת בכלי המסתיר אותה ושאינן לה מקבילה בצד שכנגד. לכן אין לה הפסק: גם כשהוא עסוק בעניינים אחרים, האהבה הזאת נשארת תקועה בלבו.

ומזה יבא לידי ודברת במ' כו' (וע' באגה"ק [באגרת הקודש] ד"ה איתא רפ"ד דמגלה⁵⁷ ודאשתמש בתגא כו' במי ששונה הלכות⁵⁸ כו' יעו"ש [יעויין שם]):

ומכאן יבוא לידי "ודברת במ' וכו'". (וראו באגרת הקודש, ד"ה "איתא רפ"ד דמגלה ודאשתמש בתגא כו' במי ששונה הלכות כו'"; עיינו שם.)

מכאן הוא מגיע ל"ודברת במ' — לדיבור בדברי תורה בכל עת. אדמו"ר הזקן מפנה לאיגרת באגרת הקודש, הפותחת בדברי התלמוד על "ודאשתמש בתגא", ומבארת שמדובר במי שמשתמש באדם ששונה הלכות.

קטע 5 • 151-17

חכלילי עינים: אהבה בתענוגים

15 ובזה יובן הכתוב חכלילי עינים מיינ. פ"י עינים הוא מ"ש עיני תמיד אל⁵⁹ ה'. הנה עין⁶⁰ ה' אל יראיו.

בכך יובן הפסוק "חכלילי עינים מיינ". "עינים" הוא [כמו] שכתוב "עיני תמיד אל ה'"; "הנה עין ה' אל יראיו".

כעת אפשר להסביר את הפסוק. "עינים" מזכיר את "עיני תמיד אל ה'" ואת "הנה עין ה' אל יראיו": מבט הדדי בין האדם לה'.

והוא בחי' לאסתכלא ביקרא דמלכא⁶¹ דהיינו שיאיר בלבו אור האהבה לה' בבחי' ראייה היא בחי' אהבה בתענוגים שהיא מדרגה העולה על כולנה למעלה מאה"ר [מאהבה רבה] ואה"ע [ואהבת עולם]

זו הבחינה של "לאסתכלא ביקרא דמלכא", כלומר, שאור האהבה לה' יאיר בלבו באופן של ראייה. זוהי הבחינה של אהבה בתענוגים — דרגה נעלית מכולן, למעלה מאהבה רבה ומאהבת עולם.

המבט הזה הוא "לאסתכלא ביקרא דמלכא": אור האהבה לה' מאיר בלב כמו ראייה, וזו נקראת אהבה בתענוגים. היא נעלית הן מאהבה רבה והן מאהבת עולם.

[וצ"ע [וצריך עיון] בתניא פמ"ג⁶² משמע דאה"ר [דאהבה רבה] היא אהבה בתענוגים. וצ"ל שיש ב' בחינות אה"ר [אהבה רבה] הא' האהבה הנז' [הנזכר] בתניא פ"ט כשבאה לידי גילוי כשאינה בבחינת גילוי התענוג. (הדבר דורש עיון לאור הנאמר בתניא, פרק מ"ג, שממנו משתמע שאהבה רבה היא אהבה בתענוגים. ויש לומר שיש שתי בחינות של אהבה רבה. הראשונה היא האהבה המוזכרת בתניא, פרק י"ט, כאשר היא באה לידי גילוי, אך אינה בבחינת גילוי התענוג.

בהערה מוסגרה זו אדמו"ר הזקן מעלה קושי: בתניא, פרק מ"ג, אהבה רבה מזוהה עם אהבה בתענוגים, ואילו כאן אהבה בתענוגים נעלית ממנה. התירוץ הוא שיש שתי בחינות של אהבה רבה; הראשונה היא האהבה הנסתרית המתוארת בתניא, פרק י"ט, כאשר היא מתגלה אך אין בה גילוי של תענוג.

וגדולה ממנה היא אה"ר [אהבה רבה] בתענוגים. ועיין במ"א ע"פ אחותי רעיתי יונת⁶³ כו'. שם נתבאר אחותי היא מצד אהבה טבעית ויונתי היא אהבה בתענוגים)

נעלית ממנה אהבה רבה בתענוגים. ועיינו במקום אחר, על הפסוק "אחותי רעיתי יונת"י וכו'; שם מוסבר ש"אחותי" היא מצד אהבה טבעית, ו"יונתי" היא אהבה בתענוגים.)

הדרגה הנעלית יותר היא אהבה רבה שיש בה תענוג, כלומר אהבה בתענוגים. אדמו"ר הזקן מפנה להסברו במקום אחר על "אחותי רעיתי יונת"י": "אחותי" היא אהבה טבעית, ו"יונתי" היא אהבה בתענוגים.

וכענין שכתוב עיניך יונים⁶⁴ כמו זוג יונים שמסתכלים תמיד זע"ז [זה עם זה / זה על זה] ומתענגים כו'. כך יהיה קשר האהבה בדביקות נפלא ועצום עד שיהיו עיניו ולבו כל הימים רק לאסתכלא ביקרא דמלכא. וכמ"ש בזהר⁶⁵ ע"פ הסבי עיניך⁶⁶ כו' דמוקדין ליה בשלהובין דרחימותא.

וכמו שכתוב "עיניך יונים": כמו זוג יונים המביטים זה בזה תמיד ומתענגים וכו', כך יהיה קשר האהבה בדביקות נפלאה ועצומה, עד שעיינו ולבו יהיו כל הימים רק "לאסתכלא ביקרא דמלכא". וכמו שכתוב בזהר על הפסוק "הסבי עיניך" וכו': "דמוקדין ליה בשלהובין דרחימותא".

המאמר חוזר לדיון העיקרי ומביא את "עיניך יונים": כשם שיונים מביטים זה בזה תמיד ומתענגים על כך, כך קשר האהבה של האדם עם ה' צריך להיות עז כל כך, עד שעיינו ולבו יהיו תמיד מופנים להתבוננות בכבוד המלך. בזהר, על הפסוק "הסבי עיניך", מתוארות עיניים המציתות בו שלהבות אהבה.

שתהא האהבה מתלהבת ומתלהטת בלב איש להתענג על ה' מרוב כל עד שאין כח בנפשו להגביל את האהבה בלב רק בבחינת ראייה מבחוץ (ועיין במ"א ע"פ עיניך יונים⁶⁷ וע"פ הראיני את מראיך):^{68,69} כלומר, שהאהבה תתלהט ותבער בלבו של אדם, להתענג על ה' יותר מכל [דבר אחר], עד שאין בנפשו כוח להכיל את האהבה בלב, אלא בבחינת ראייה מבחוץ. (ועיינו במקום אחר על הפסוקים "עיניך יונים" ו"הראיני את מראיך".)

האהבה בוערת בעוצמה רבה כל כך, כשהאדם מתענג על ה' יותר מכל דבר אחר, עד שאין בנפשו כוח להכיל אותה בלב; היא קשורה אליו רק בבחינת ראייה, התופסת דבר שנותר מחוץ לאדם. אדמו"ר הזקן מפנה להסבריו במקום אחר על "עיניך יונים" ועל "הראיני את מראיך".

16 וזהו ענין חכלילי עינים. פירוש אדמומית העינים⁷⁰ שאודם העינים הוא מחמת תוקף רשפי אש⁷¹ דמוקדין ליה בשלהוביתא כו'.

זוהי משמעות "חכלילי עינים": אדמומיות העיניים, הנובעת מעוצמת "רשפי אש" ש"דמוקדין ליה בשלהוביתא" וכו'.

זוהי "אדמומיות העיניים" שבפסוק: עיניים מאדומות מעוצמת "רשפי אש" של אהבה, שלפי דברי זוהר "דמוקדין ליה בשלהוביתא". האדום שב"חכלילי" הוא זוהר האהבה הזו שבתענוגים.

והוא בחינת מעלת ומדרגת השבת אז תתענג כו' וקראת לשבת ענג.^{72,73} אך מי שטרח בע"ש [בערב שבת]⁷⁴ כו'.

וזו מעלתה ומדרגתה של השבת: "אז תתענג" וכו', "וקראת לשבת ענג". אבל "מי שטרח בע"ש" וכו'.

אהבה בתענוגים שייכת לשבת, שעליה נאמר "אז תתענג" ו"וקראת לשבת ענג". אבל, כדברי חז"ל, "מי שטרח בע"ש" וכו': יש להכין את התענוג מראש.

ולכן צריך כל ימות החול ליגע את נפשו. לעורר את האה"ר [האהבה רבה] ואה"ע [ואהבת עולם]. וע"י זה יגיע לבחינת האהבה בתענוגים המתגלית בשבת.

לכן, בכל ימות החול, על האדם לעמול עם נפשו כדי לעורר אהבה רבה (ahavah rabbah) [אהבה גדולה] ואהבת עולם (ahavas olam) [אהבה נצחית]; ובאמצעות כך יגיע לבחינת האהבה בתענוגים המתגלית בשבת.

לכן, בימות החול על האדם לעמול עם נפשו כדי לעורר אהבה רבה ואהבת עולם. מאמץ זה מביא אותו בשבת לאהבה בתענוגים, המתגלית אז.

17 והנה כ"ז [כל זה] בא מבחינת ומדרגת יין. יינה ש"ת [של תורה]. וזהו חכלילי כל חיך הטועם אומר לי לי.⁷⁵

כל זה נובע מבחינת היין ומדרגתו — יינה של תורה. וזהו "חכלילי": "כל חיך הטועם אומר לי ליי".

כל זה נובע מן היין, יינה של תורה. הגמרא דורשת "חכלילי" כ"חיך לי ליי": "כל חיך הטועם אומר לי ליי".

לפי שיתגלה בחיי חיך הטועם את היין דהיינו בחיי חכמה וטעמי מצות שהם בחיי תענוג העליון.

מפני שתגלה בחינת החיך הטועם את היין, כלומר בחינת חכמה וטעמי המצוות, שהם בחינת התענוג העליון.

החיך הטועם את היין הוא בחינת חכמה וטעמי המצוות — "טעמים" במובן של טעם ושל נימוק — שהם התענוג העליון. כשהם מתגלים, האדם טועם את מתיקות חכמתו של ה'.

ועיי כן נתעלה בעילוי אחר עילוי⁷⁶ לי לי עד רום המעלות (פיי חיך הטועם זהו בחיי אהבה בתענוגים

המתגלה בשבת שהוא בחיי שם ע"ב [שם ע"ב] דחכמה

ובכך הוא מתעלה, עלייה אחר עלייה, "לי לי", עד רום המעלות. (כלומר, "חיך הטועם" הוא בחינת אהבה בתענוגים המתגלה בשבת, בחינת שם ע"ב שבחכמה;

באמצעות הטעימה הזאת הוא מתעלה, עלייה אחר עלייה, ואומר "לי לי", עד רום המעלות. בהערת אגב מזהה אדמו"ר הזקן את החיך הטועם עם האהבה בתענוגים המתגלית בשבת, בחינת שם ע"ב — מילוי שם הוי"ו שערכו המספרי 72 — השייכת לחכמה.

ואזי אומר לי לי ב"פ [בי פעמים] דהיינו שנכללו בו ב' אהבות הנ"ל אה"ר [אהבה רבה] ואה"ע [ואהבת עולם]

שהם מ"ה [שם מ"ה] וב"ן [ושם ב"ן] דמ"ה [דשם מ"ה] מברר ב"ן [שם ב"ן] ועיי יחוד מ"ה [שם מ"ה] וב"ן [ושם ב"ן]

מתגלה בשבת בחיי הגבוה משניהם והוא בחיי שם ע"ב [שם ע"ב] אהבה בתענוגים):^{77, 78}

ואז הוא אומר "לי לי" פעמיים, כלומר שתי האהבות הנזכרות לעיל, אהבה רבה ואהבת עולם, כלולות בו. אלה הן מ"ה וב"ן: מ"ה מברר את ב"ן, ובאמצעות ייחוד מ"ה וב"ן מתגלה בשבת בחינה הגבוהה משניהם, בחינת שם ע"ב — אהבה בתענוגים.)

הכפילות "לי לי" מייצגת את שתי האהבות הכלולות באהבה בתענוגים: אהבה רבה, המקבילה לשם מ"ה, ואהבת עולם, המקבילה לשם ב"ן. מ"ה מברר את ב"ן, ובאמצעות ייחודם מתגלה בשבת הבחינה הגבוהה משניהם, שם ע"ב — אהבה בתענוגים.

קטע 6 • 18-21

לבן שיניים מחלב

18 ולבן שיניים מחלב.⁷⁹ פירוש כי שיניים הם הטוחנות את המאכל להיות מתעכל במעיו שעיי"ז יהי [יהיה]

מזון לגוף

"ולבן שיניים מחלב". הכוונה היא שהשיניים טוחנות את המאכל כדי שיתעכל במעיו, וכך יהיה מזון לגוף.

החלק השני של הפסוק, "ולבן שיניים מחלב", נפתח בתיאור תפקידן של השיניים. השיניים טוחנות את המאכל כדי שיוכל להתעכל ולהזין את הגוף.

משא"כ כשלא ילעוס ויטחון המאכל בשיניו לא יבא לידי עכול כלל ולא יהיה לו למזון ולשובע.

ואילו אם אינו לועס וטוחן את המאכל בשיניו, הוא לא יתעכל כלל, ולא יהיה לו למזון ולשובע.

מאכל שנבלע בלי לעיסה אינו מתעכל ואינו מספק הזנה או שובע. הפסקה הבאה מחילה את הרעיון הזה על עבודת ה'.

19 וכך עדימ כדי שיהי [שיהיה] מזון לרמ"ח אברין דמלכא שתהא נפשו מרכבה אליהם שיתאחד ממש עם הנפש צ"ל בבחי' שינים הטוחנות ומפררות

גם כאן, בדרך משל: כדי שיהיה מזון ל"רמ"ח אברין דמלכא", כך שנפשו תהיה מרכבה להם ותתאחד ממש עם הנפש, נדרשת בחינת השיניים הטוחנות והמפוררות.

רמ"ח מצוות עשה נקראות "רמ"ח אברין דמלכא". כדי שעבודת האדם תהיה מזון של ממש עבורן, כך שנפשו תהיה מרכבה להן ומאוחדת איתן לגמרי, הוא זקוק למקבילה הרוחנית של שיניים הטוחנות ומפוררות.

דהיינו לפרר ולברר כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו⁸⁰ ולדקדק ולפשפש בהן ולהיות ממארי דחושבנא לשקול כל דרכיו ולפלס מעגלותיו.

כלומר, לפורר ולברר את כל מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו, לבחון אותם בקפידה ולפשפש בהם, ולהיות ממארי דחושבנא — לשקול את כל דרכיו ולמדוד את נתיביו.

"השיניים" הן חשבון נפש: פירוק ובירור של כל המעשים, הדיבורים והמחשבות, בחינה מדוקדקת שלהם, והימנעות עם "מארי דחושבנא", השוקלים את כל דרכיהם ומודדים את נתיביהם.

20 ונקי בלשון הגמ' [הגמרא] מדקדק במעשיו שע"כ [שעל ידי כך] יהיה בבחי' עכול בנפש שהטוב יקבל למזון ולשובע והפסולת המעורב תערוכת זר ופסולת ידחה לחוץ.

בלשון הגמרא הדבר נקרא "מדקדק במעשיו". כך מתאפשר מעין עיכול בנפש: את הטוב היא קולטת כמזון וכמקור לשובע, ואילו את הפסולת המעורבת בו — תערוכת זרה ופסולת — היא דוחה החוצה.

הגמרא מכנה אדם כזה "מדקדק במעשיו". בעקבות הבירור, עבודתו "מתעכלת" בנפש: הטוב נספג בה כמזון, ואילו התערוכת הזרה המעורבת בו נדחית החוצה כפסולת.

וכן בענין בירורי המדות או"ר [אהבה ויראה] כל חד לפום מאי דמשער בלבי^{81,82} ושוקל במאזני שכלו כיצד היא האהבה האמיתית לה'.

כך גם בענין בירור המדות — אהבה ויראה: "כל חד לפום מאי דמשער בלבי", האדם שוקל במאזני שכלו מהי האהבה האמיתית לה'.

כך גם בבירור האהבה והיראה. כל אדם, "כל חד לפום מאי דמשער בלבי", שוקל בשכלו מהי האהבה האמיתית לה'.

21 וכיצד היא בחי' אתהפכא חשוכא כו' באמת לאמתו להיות מייגע א"ע [את עצמו] ביגיעת הנפש לבא

למדרגה זו שיהיה נקבע בלבו באמת לאמתו בלי דמיונות כו'

ו[הוא שוקל] מהי בחינת "אתהפכא חשוכא [לאור]" וכו' באמת לאמיתה — להתייגע בעבודת הנפש כדי להגיע למדרגה זו, כך שהדבר ייקבע בלבו באמת לאמיתה, בלי דמיונות וכו'.

עליו לשקול גם מה פירושו האמיתי של "אתהפכא חשוכא [לאור]", ולהתייגע בעבודת נפשו כדי להגיע למדרגה זו. השינוי צריך להיקבע בלבו באמת, ולא להישאר בגדר דמיון.

וכיוצא בזה כמה דרכים הידועים למבקשי ה' יבינו כל⁸³ מאליהם שצריך לדקדק ולפשפש כו'⁸⁴ ולהיות מייגע עצמו⁸⁵ כו'.

יש עוד דרכים רבות מעין אלה, הידועות ל"מבקשי ה'", ש"יבינו כל מאליהם": שיש לדקדק ולפשפש וכו', ולהתייגע וכו'.

יש דרכים רבות כאלה, המוכרות למבקשי ה', והם יבינו אותן בעצמם. כולן דורשות דקדוק, בחינה עצמית ויגיעה; זוהי עבודת ה"שיניים".

אך אח"כ יגיע לבחי' ומדרגת החלב.

אבל לאחר מכן יגיע לבחינת ומדרגת החלב.

לאחר היגיעה של ה"שיניים" מגיעים למדרגת החלב.

כמו שהחלב עד"מ מגדל את הולד להיות אבריו נגדלים. כך בחי' החלב של תורה מגדל את מדותיו

אהוי"ר [אהבה ויראה] כו' להיות לו אוי"ר [אהבה ויראה] היותר גדולים בגדלות המוחין

כשם שהחלב, על דרך משל, גורם לתינוק לגדול, כך שאיבריו גדלים, כך בחינת החלב של התורה מגדלת את מידותיו, את האהבה והיראה וכו', עד שיהיו לו אהבה ויראה גדולות ביותר, מתוך גדלות המוחין (התרחבות השכל).

כשם שהחלב גורם לתינוק לגדול ואיבריו מתפתחים, כך "החלב" של התורה מגדל את רגשותיו של האדם, את אהבתו ויראתו לה', עד שהן נעשות גדולות ביותר, מתוך שכל בוגר ומורחב — גדלות המוחין.

(שהאברים הם המדות ועיקרם הם חג"ת [חסד גבורה תפארת] נה"י [נצח הוד יסוד] ובח"י חב"ד [חכמה בינה ודעת] שבתוכן המקיימות אותן וכל אי מגי מיני בחינות אלו כלולה מכל הנ"ל הרי פ"א. וכל בחי' נחלקת לגי בחי' ראש תוך סוף הרי רמ"ג. ושרשם ה"ח [ה' חסדים] המגדילים הרי רמ"ח).⁸⁶

(האיברים הם המידות, ועיקרן חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד ויסוד, וכן בחינת חכמה, בינה ודעת שבתוכן, המקיימות אותן; וכל אחת משלוש הבחינות הללו כוללת את כל האמור לעיל, ובסך הכול 81. כל בחינה נחלקת לשלוש בחינות — ראש, תוך וסוף — ובסך הכול 243. שורשן הוא חמשת החסדים (מידות החסד) המגדילים, ובסך הכול 248).

הערות סוגריים מסבירה מדוע המידות מכונות איברים, ומגיעה למניין 248 איברי הגוף. שש הספירות הרגשיות, יחד עם חכמה, בינה ודעת שבתוכן, יוצרות תשע בחינות; כל אחת כוללת את כל התשע, ובסך הכול 81. לכל אחת יש ראש, תוך וסוף, ובסך הכול 243. שורשן הוא חמשת החסדים המגדילים, והם משלימים את המניין ל-248.

וזהו רוחצות בחלב^{87,88} כוי שהחלב מרחיץ המדות ונהפכין ממהות למהות להיות נהפך לבו ונעשה כאיש אחר לגמרי בשינוי המדות כולן שוין לטובה.

וזהו "רוחצות בחלב" וכו': החלב מרחיץ את המידות, והן משתנות ממהות למהות, כך שלבו מתהפך והוא נעשה כאדם אחר לגמרי, וכל מידותיו משתנות בשווה לטובה.

זהו דימוי "רוחצות בחלב" שבשיר השירים: החלב של התורה מרחיץ את הרגשות, עד שהם משתנים במהותם. לבו של האדם משתנה, והוא נעשה כאדם אחר, כשכל תכונותיו משתנות לטובה.

ומזה יומשך להיות לכן שינים שיהיה בהם בחי' לכנונית ובהירות בבירור המדות בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות⁸⁹ בבחי' ראייה חושיית שלא כיגיעה יגיעת הנפש ויגיעת כשר רק מיד יגיע אליו כוי.

ומכך נמשך שיהיה "לבן שינים": תהיה בהן בחינת לובן ובהירות בבירור המידות, בעלייה אחר עלייה עד רום המעלות, בבחינת ראייה חושית — לא באמצעות יגיעה, יגיעת הנפש ויגיעת הבשר, אלא שהדבר יגיע אליו מיד וכו'.

מכאן בא "לבן שינים": בירור המידות נעשה בהיר וזך, והוא עולה עוד ועוד. הוא כבר אינו צריך להתייגע ולעמול כדי לראות את האמת; היא מגיעה אליו מיד, בבהירות של ראייה גשמית.

וזה חכלילי כוי מיינ כוי מחלב כוי ובחי' יין וחלב נעשה הכל בחי' חכלילי לי לי עד רום המעלות:⁹⁰

וזהו "חכלילי" וכו', "מיינ" וכו', "מחלב" וכו': בחינות היין והחלב נעשות כולן לבחינת "חכלילי" — "לי לי" — עד רום המעלות.

כך מתחברים חלקי הפסוק: העיניים האדומות מן היין והשיניים הלבנות מן החלב נעשים כולם לבחינת "חכלילי", "לי לי", ועולים עד רום המעלות.

בעבודה

קבע לך זמנים ללימוד תורה, כדי שיינה יגלה את האהבה הנסתרת שבנשמתך וילווה אותך גם בעיסוקיך האחרים. במשך השבוע התייגע בהתבוננות ובחן בכנות את מעשיך, דיבורך, מחשבותיך ורגשותיך, כדי שאהבתך לה' תהיה אמיתית ולא מדומיינת; כך תזכה לתענוג של שבת, ואז חלב התורה יצמיח את אהבתך ויראתך עד שהשינוי שבלב יהיה ברור ויתרחש ללא מאמץ.

שאלות לשיחה

1. לפי המאמר, מדוע ענייני העולם יכולים להפסיק את אהבת עולם, אך אינם יכולים להפסיק את אהבה רבה?
2. כיצד משל הטיפה והים ממחיש מדוע הנשמה אינה יכולה להכיל את אהבה רבה?
3. מה פירוש הדבר שהתורה "פותחת את היודיין", וכיצד הדבר מגלה את האהבה הנסתרת בנשמה?
4. מדוע אהבה בתענוגים קשורה לשבת, ומה הקשר בינה לבין העמל במשך השבוע?
5. מה ההבדל בין עבודת "השיניים" לבין פעולת "החלב" בזיכוך האהבה והיראה?

הערות

פסוקה 1

1 חכלילי עינים

הנחה נוספת של מאמר זה, שנרשמה בידי שומע אחר.

הערת קה"ת

הנחה אחרת בסה"מ תקס"ה כרך א עי קסו. והנחה אחרת בתו"א לעמבערג, ג. וראה גם מאמרי אדה"ו הקצרים עי תלג. ראה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר זי"ע. [המאמר באוה"ת ויחי שסה, ב הוא לשון התו"א עם הגהות]. קיצורים באוה"ת כרך ו תתשמא, ב. וראה כרך ז תתתעה, ב. פלח הרמון בראשית קכו, ד. בלקו"ת שה"ש לו, א ד"ה הסבי עיניך מציין כמה פעמים לד"ה זה. בסה"מ תרס"ט עי קיז מציין לד"ה זה.

2 חכלילי עינים מיין

יעקב מברך את יהודה: "חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב"; פשוטו של מקרא הוא שארצו תהיה עשירה כל כך בגפנים ובמרעה, עד שיין וחלב יהיו מצויים בה בשפע. המאמר מפרש את הפסוק, ביטוי אחר ביטוי, כשני כוחות שבתורה.

Genesis 49:12 בראשית מ"ט:י"ב

חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב:

His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית מט, יב.

3 הנה גבי כתיב יין המשמה

נוסח חלופי בכתב יד: בכתב יד זה נכתב "ועתה כתיב יין המשמה" במקום הנוסח שבדפוס.

הערת קה"ת

בבוכ 414: הנה כתיב יין המשמה.

4 תירושי המשמה אלקים

במשל יותם מבקשים העצים מן הגפן שתמלוך עליהם, והיא משיבה: "החדלתי את תירושי המשמה אלקים ואנשים" (את היין מנסכים על המזבח). אדמו"ר הזקן שואל כיצד ייתכן שהיין משמה את ה'.

Judges 9:13 שופטים ט':י"ג

ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמה אלקים ואנשים והלכתי לנוע עליהם:

And the vine said unto them: Should I leave my wine, which cheereth G-d and man, and go to hold sway over the trees

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

סי שופטים ט, יג. בבוכ 633 מתחיל: הנה כתיב יין המשמה אלקים.

5 נכנס יין יצא סוד

הגמרא מציינת שלמילים "יין" ו"סוד" ערך מספרי שווה — שבעים: "נכנס יין יצא סוד". המאמר מפרש את היין כמשל לתורה, ואת הסוד כביטוי לאהבה הנסתרת שבנפש.

Eruvin 65a:19-20 עירובין ס"ה א:י"ט-כ'

אמר רבי חי"א: כל המתנישב ביינו — יש בו דעת שבועים וקנים. "יין" ניתן בשבועים אותיות, ו"סוד" ניתן בשבועים אותיות. נכנס יין — יצא

סוד. אמר רבי חנין: לא נברא יין אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים, שנאמר: "יתנו שכר לאובד וגו'".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Sanhedrin 38a:3-4 סנהדרין ל"ח א:ג-ד'

אמר להם: בניי, קוצים אתם מטילין לי בעיניי? אמר לו רבי חי"א: רבי, אל ירע בעיניך. "יין" ניתן בשבועים אותיות, ו"סוד" ניתן בשבועים אותיות. נכנס יין — יצא סוד. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, ואמרי לה אמר רב חסדא: דרש מרי בר מר, מאי דכתיב: "וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלקינו"? משום דצדיק ה' — "וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו"? אין, צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהקדים גלות צדקהו ועוד גלות וקניה ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Zohar III, 39a זח"ג לט, א

הערת קה"ת

עירובין סה, א. סנהדרין לח, א. זח"ג לט, א. בלקו"ת ויקרא ג, ד מציין לכאן.

פסוקה 2

6 לכו שברו ואכלו

ישעיהו קורא: "לכו שברו ואכלו... בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב". אדמו"ר הזקן מפרש את היין והחלב כשתי בחינות בתורה, הניתנת בחינם.

Isaiah 55:1 ישעיהו נ"ה:א'

הוי כליצמא לכו למים ואשר אינלו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב:

Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And he that hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea, come, buy wine and milk Without money and without price

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, א. ראה ביאור הפסוק בלקו"ת שמע"צ פד, ג שקאי על תורה.

7 יש ב' אהבות

פרק 44 בתניא מסביר שכל אחת משתי בחינות האהבה, אהבה רבה ואהבת עולם, נחלקת לאינספור דרגות, לפי מידתו של כל אדם.

הערת קה"ת

ראה תניא פ' מד. תורת שלום שיחת שמח"ת תרס"ח ע' 87. מכי כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ נ"ע נדפס בסוף קונטרס העבודה.

8 שו"ה אמרו — כי בתורה

באור התורה מופיע אותו נוסח כמו בנוסח המודפס כאן.

הערת קה"ת

וכ"ה באוה"ת ויחי שסה, ב. אבל בבוכ 414: כי הנה בתורה.

פסוקה 3

9 שו"ה האהבה — איך שהוא ית'

נוסח אחר בכתב"יד: בכתב"יד זה חסרות המילים "מ"האהבה" ועד "איך שהוא, יתברך".

הערת קה"ת

בבוכ 414 ליתא תי אלו.

10 שויה מחדש — בכל יום

נוסח אחר בכתב־יד: בכתב־יד זה חסרות המילים "מחדש" ועד "בכל יום".
הערת קה"ת
בבוכ 633: ליתא.

11 מלכותך מכ"ע

דוד משבח את ה': "מלכותך מלכות כל עולמים"; כלומר, מלכות לכל הדורות, מלכות נצחית. אדמו"ר הזקן מפרש את "עולמים" במשמעות של "עולמות": מלכות ה' היא הבחינה שממנה נבראים כל העולמות וממנה נמשכת חיותם וקיומם.

Psalms 145:13 תהילים קמ"ה:י"ג

מְלֻכּוֹתֶךָ מְלֻכּוֹת כָּל־עֲלָמִים וּמִמְשֻׁלְתֶּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יג.

12 שויה כי — עליונים ותחתונים

נוסח אחר בכתב־יד: בכתב־יד זה חסרות המילים מ"כ"י ועד "העליונים והתחתונים".

הערת קה"ת

בבוכ 633 ליתא.

13 ואתה מחי את כולם

מתפילת הלויים: "אתה הוא ה' לבדך... ואתה מחי את כולם". הפסוק מובא כדי להראות שכל העולמות מקבלים את חיותם מה'.

Nehemiah 9:6 נחמיה ט:ו

אַתָּה־הוּא ה' לְבַדְּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם וְכָל־צָבָאם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת־כָּל־כֶּלֶם וְצָבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים:

Thou art the L-RD, even Thou alone; Thou hast made heaven, the heaven of heavens, with all their host, the earth and all things that are thereon, the seas and all that is in them, and Thou preservest them all; and the host of heaven worshippeth Thee

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

נחמי ט, ו.

פסקה 5

14 אנשים מלומדה

ישעיהו מוכיח עם ישראלו היא "ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה". אדמו"ר הזקן משתמש בביטוי לתיאור ידיעה במלכות ה' שנלמדה בלבד ואינה מורגשת באמת.

Isaiah 29:13 ישעיהו כ"ט:י"ג

וַיֹּאמֶר אֲדֹנָיִי יְעֹן כִּי נִגַּשׁ הָעָם כִּפְיוֹ וּבִשְׁפָתָיו כְּבֹדוֹנִי וְלִבּוֹ רַחֵק מִמְּנִי וְתִהְיֶה יִרְאָתָם אֹתִי מִצְוֹת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה:

And the L-rd said: Forasmuch as this people draw near, and with their mouth and with their lips do honour Me, But have removed their heart far from Me, And their fear of Me is a ;commandment of men learned by rote

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 6

15 ברוך ה' אלקי ישראל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

קו, מח.

הערת קה"ת מפנה לI Chronicles 16:36 למילים האלה.

I Chronicles 16:36 דברי הימים א ט"ז:ל"ו

בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִדֹּהֲעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהָלֵל לְה'

Blessed be the L-RD, the G-d of Israel, From everlasting even to everlasting. And all the people said: 'Amen, 'and praised the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

17 ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם

מזמור תהלים מסתיים במילים "ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם"; פשוטו הוא "מן העולם ועד העולם", כלומר, לנצח נצחים. אדמו"ר הזקן מפרש זאת כ"מעולם לעולם": הברכה, המשכת שמו של ה', מגיעה לכל העולמות, אפילו לעולם הזה הגשמי.

Psalms 106:48 תהילים ק"ו:מ"ח

בְּרוּךְ־הוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִדֹּהֲעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וַאֲמַר כָּל־הָעָם אָמֵן וְהָלֹל קָה:

Blessed be the L-RD, the G-d of Israel, from everlasting even to everlasting, and let all the people say: 'Amen.' Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

18 שויה ולהרחיב — בשבחו

נוסח חלופי בכתב יד: במקום המילים "ולהרחיב" עד "בשבחו", גורס כתב היד "בפסוקי שבחו".

הערת קה"ת

בבוכ 633: בפסוקי שבחו.

פסקה 7

19 בקרב איש ולב עמוק

דוד מתאר את הרשעים הזוממים בסתר: "וקרב איש ולב עמוק". אדמו"ר הזקן משתמש במילים האלה לתיאור התכונות שנקבעת בעומק הלב.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז

יִחְפְּשׁוּ־עוֹלֹת תִּמְנּוּ חֶפֶשׁ מְחַפֵּשׁ וְקָרַב אִישׁ לֵב עֲמֻק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the deep heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ע"פ תהלים סד, ז.

20 שמע ישראל

משה קורא לישראל: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", הפסוק הראשון של קריאת שמע. אדמו"ר הזקן מפרש את "שמע" במשמעות של הכנה, ומסביר

את "אחד" באמצעות אותיותיו.

Deuteronomy 6:4 דברים ו:ד

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד:

HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

21 שמע לשון הבנה

מאמר הפתיחה של תורה אור (1a) מסביר ש"שמע" פירושו הבנה, ורואה בעיני רבתי את שבע המדות העליונות, שעדיין בטלות במקורן. מה שנמשך למטה הוא רק בחינת "שם", כמו ב"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שכן "מלכות" מלכות כל עולמים". ב-38b (מקץ), "שמע" במשמעות של הבנה הוא ההתבוננות בכך שהאור של ממלא כל עלמין והאור של סובב כל עלמין נמשכים מהוי.

הערת קה"ת

נסמן לעיל א, א. לח, ב.

22 אחד ז' רקיעים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שו"ע א"ח סס"א ס"ו.

23 אחד ז' רקיעים וארץ ודי רוחות העולם

ההלכה היא להאריך בחי"ת של "אחד", כדי להמליך את ה' בשמים ובארץ, ולהאריך בדל"ת כדי לחשוב שהוא לבדו שולט בארבע רוחות העולם. אדמו"ר הזקן מסתמך על פירוש זה של אותיות "אחד".

Shulchan Arukh, Orach Chayim 61:6 שולחן ערוך, אורח חיים ס"א:ו

צריך להאריך בחי"ת של אחד כדי שימליך הקב"ה בשמים ובארץ שלזה רומז החטוטרת שבאמצע הגג החי"ת ויארץ בדל"ת של אחד שיעור שיחשוב שהקב"ה יחיד בעולמו ומושל בדי רוחות העולם ולא יארץ יותר מכשיעור זה ויש נוהגים להטות הראש כפי המחשבה מעלה ומטה ולדי רוחות:

Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain)

פסוקה 8

24 ואהבת הוא מלשון רצון

ההערה מפנה לדיון שכספר החקירה בשורש אבה (לרצות), שממנו מובן ש"ואהבת" מתפרש כרצון.

Song of Songs 7:1 שיר השירים ז:א

שׁוֹבֵי שׁוֹבֵי הַשְּׁוֹלְמִית שׁוֹבֵי שׁוֹבֵי וְנָחְזָה־כָּךְ מִה־תִּחְזֹו בְּשׁוֹלְמִית כִּמְחֻלַּת הַמִּנְיִם:

Return, return, O Shulammit; Return, return, that we may look upon thee. What will ye see in the Shulammit? As it were a dance of two companies

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלשון אבה. ראה ספר החקירה לכ"ק הצ"צ (הוצאת תשס"ג) צא, א ודף קמז, ב בערך אבה. לקו"ת בהעלותך כט, ד. ראה כג, א. שה"ש ז, א. לג, ד.

25 בכל לבבך בשני יצריך

משה מצווה: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך".

אדמו"ר הזקן מבין את "ואהבת" כביטוי של רצון.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Berakhot 54a:6 ברכות נ"ד א:ו

חייב אדם לברך על הרה"ה קשם שמברך על הטובה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו'". "בכל לבבך" — בשני יצריך, כיצור טוב ויצייר הרה"ה. "ובכל נפשך" — אפילו הוא נוטל את נפשך. "ובכל מאדך" — בכל ממוןך. דבר אחר: "בכל מאדך" — בכל מדה ומדה שהוא מודד לה הוי מודה לו.

A man is in duty bound to utter a benediction for the bad even as he utters one for the good ; as it is said, "And thou shalt love the L-rd thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might" (Deut. vi. 5) — "with all thy heart," i.e. with thy two impulses, with the good and the evil impulse ; "with all thy soul," i.e. even if He take thy soul; ... "with all thy might," i.e. with all thy wealth. Another

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה. ברכות נד, א.

26 מי לי בשמים

אסף אומר לה: "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ". הדברים מבטאים שינוי ברצון, שבו האדם אינו רוצה דבר מלבד ה'.

Psalms 73:25 תהילים ע"ג:כ"ה

מִי־לִי בַשָּׁמַיִם וְעִמָּךְ לֹא־חֲפָצְתִּי בָאָרֶץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים עג, כה. באוה"ת ויחי כרך ו תתשמא, ב נוסף קיצור: (נתי ענין אה"ע שהיא האהבה הנלקח מהעולמו כשיתבונן איך שחיות כל העולמו רק מבחי מלי והוא ית' קדוש ומובדל וכי' שעי"ז יעקור רצונו מהבלי העולם ועמך לא חפצתי). ע"כ.

27 הערת קה"ת מפנה לGenesis 49:12 למילים האלה.

Genesis 49:12 בראשית מ"ט:י"ב

חִכְלִילִי עֵינַיִם מִיַּיִן וּלְבֹן־שֵׁנִים מִחֶלֶב:

His eyes shall be red with wine, And his teeth white with milk

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 9

28 תוכה רצוף אהבה

הפסוק מתאר את אפריינו של המלך שלמה: "תוכו רצוף אהבה". אדמו"ר הזקן דורש זאת על אהבת עולם, הממלאת את הנשמה מכפנים.

Song of Songs 3:10 שיר השירים ג:י

עֲמוּדָיו עֹשֶׂה כֶּסֶף רַפִּידָתוֹ זָהָב מְרַכְבוֹ אֲרָגְמָן תּוֹכוֹ רִצּוֹף אֶהְיֶה מְבִנּוֹת יְרוּשָׁלָּם:

34 בתניא ס"פ מ"ג . . י"ט

פרק מג בתניא (Tanya) מציג את שתי האהבות: אהבה רבה, אהבה שבתענוגים הבאה מלמעלה כמתנה, ואהבת עולם, הנובעת מהתכונות בגדולת ה'. פרק יט מסביר את האהבה הנסתרת בנפש האלקית, שמטבעה משתוקקת להידבק במקורה.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת במדבר ט, ד. בתו"א דפוס א' נדפס ההגהה באותיות רגילות. בכרך 414. 633 ליתא ההגהה.

35 הערת קה"ת מפנה לEruvin 65a למילים האלה.

Eruvin 65a עירובין ס"ה א

פסקה 11

36 והנה ההפרש

אור התורה על פינחס מצטט קטע מכאן ומן הביאור הבא.

הערת קה"ת

באוה"ת פנחס ע' אקנו מביא קטע מכאן, ומהביאור דלקמן. בלקו"ת במדבר ט, ד. בלק סח, ב מציין לכאן. וראה בהנסמן לעיל מז, א.

37 ממקור חוצבה

אחרי "ממקור שממנו נחצבה" מוסיף אור התורה את הטעם: "כי חלק ה' עמו ממש, וכתב אני ה' לא שניתי וכו', ולאחר מכן "ולכן".

הערת קה"ת

באוה"ת שם נוסף "כי חלק ה' ממש עמו ואני ה' לא שניתי כתיב כו" לכן.

38 שאה"ר אין לה הפסק

ההערה מציינת סתירה לכאורה: כאן נאמר שאהבה רבה אינה נפסקת, ואילו במאמר "Ve'asisa Tzitz" נאמר שהיא נפסקת לאחר התפילה. היא מציעה שהאהבה שבתענוגים שנמשכת באמצעות הציץ שעשה משה בוודאי אינה נפסקת לעולם, משום שמשם דוחה גם את כוחו של עמלק, והציץ היה ענוד תמיד.

הערת קה"ת

בסה"מ תרמ"א ע' קלג: בתו"א ד"ה חכלילי כי שאה"ר אין לה הפסק, ובד"ה ועשית ציץ [=פג, ג] שאה"ר יש לה הפסק אחר התפילה, אך אהבה רבה זו שהיא אהבה בתענוגים שאפ"ל שהכהן יכול להמשיך זה מחמת שזהו כנהא ברעו"ד כמ"ש רבינו ז"ל, אך ע"י הציץ שעשה משה י"ל שודאי נמשך כי משה גם מדחה בחי' העליו"ז דעמלק, וע"י שהי' נושא תמיד הציץ בודאי לא היה הפסק, ע"כ.

39 אין בזה לעומת זה

ההערה מסבירה שהאהבה הנידונה כאן היא אהבת היחידה. בהגהה שם נאמר שלקליפה אין "הארה של הארה", המקיף של המקיף, ושהיחידה היא יחידה באמת, ואין דבר העומד כנגדה. הדברים מיישבים את המאמר הזה, שבו נאמר שאין דבר העומד כנגד אהבה רבה, עם מקומות שבהם נאמר שגם לקליפה יש רצון שלמעלה מן השכל: לקליפה יש דרגת המקיף הראשונה, אך לא את השנייה — היחידה.

הערת קה"ת

הכוונה לאהבה דבחי' יחידה, הגהת כ"ק אדמו"ר הצ"צ לקו"ת תצא לו, ג. וראה בספר הערכים-חב"ד כרך א' ערך אהבה מסותרת במילואים הערה 380 מהביאור באוה"ת דברים ע' לג.

40 לעומת זה

קהלת אומר: "זה לעומת זה עשה האלקים". החסידות מבארת שהכוונה היא שלכל מדרגה של קדושה יש מקבילה בצד שכנגד הקדושה; אדמו"ר הזקן

He made the pillars thereof of silver, The top thereof of gold,
The seat of it of purple, The inside thereof being inlaid with
love, From the daughters of Jerusalem

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

29 כי חלק הו"י ממש עמו

בשירתו אומר משה: "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" — ה' בחר בישראל להיות לו לעם. אדמו"ר הזקן מפרש את המילים בכיוון ההפוך, במונח המילולי: עמו הוא חלק מהו"י; הנשמה היא ממש חלק מה', ושורשה של אהבה רבה שם.

Deuteronomy 32:9 דברים ל"ב:ט

כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו:

For the portion of the L-RD is His people, Jacob the lot of
His inheritance

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

30 הערת קה"ת מפנה לJudges 9:13 למילים האלה.

Judges 9:13 שופטים ט':י"ג

וְתֹאמַר לָהֶם הַגִּפֹּן הַחֲדָלְתִּי אֶת־תִּירוֹשֵׁי הַמִּשְׁמַח אֱלָקִים וְאֲנָשִׁים וְהִלְכְּתִי לְנוֹעַ עַל־הָעֵצִים:

And the vine said unto them: Should I leave my wine, which
?cheereth G-d and man, and go to hold sway over the trees

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

31 הערת קה"ת מפנה לIsaiah 55:1 למילים האלה.

Isaiah 55:1 ישעיהו נ"ה:א

הוֹי כָּל־צֹמָא לָכוּ לָמִים וְאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לָכוּ שִׁבְרוּ וְאָכְלוּ וְלָכוּ שִׁבְרוּ
בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מַחִיר יֵין וְחֶלֶב:

Ho, every one that thirsteth, come ye for water, And he that
hath no money; Come ye, buy, and eat; Yea, come, buy wine
and milk Without money and without price

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 10

32 ואני ה' לא שניתי

באמצעות מלאכי אומר ה': "כי אני הו"י לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם". אדמו"ר הזקן משתמש בפסוק כדי להראות שה' הוא למעלה מהעולמות ואינו מושפע מהם כלל.

Malachi 3:6 מלאכי ג':ו

כי אני ה' לא שִׁנֵּיתִי וְאַתֶּם בְּנֵי־יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not
consumed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ו.

33 בכל מאדך

"בכל מאדך" (בכל מאדך): אהבה בלי מידה. הביטוי מתאר כיצד אהבה רבה באה לידי ביטוי כשהיא מתגלה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה

וְאַהֲבָתְךָ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and
with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

נסמן לקמן נב, ד.

46 וירא אלקים את האור כי טוב

״וירא אלקים את האור כי טוב״. אדמו״ר הזקן מזהיר אור זה עם אהבה.

Genesis 1:4 בראשית א:ד״

וירא אלקים את האור כי טוב ויבדל אלקים בין האור ובין החשך:

And G-d saw the light, that it was good; and G-d divided the light from the darkness

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

בראשית א, ד.

47 כי טוב לגנוז בתורה

הגמרא אומרת שהאור שנברא ביום הראשון נגנו לצדיקים לעתיד לבוא, ולומדת זאת מן הפסוק ״וירא אלקים את האור כי טוב״. כאן אומר אדמו״ר הזקן שהאור נגנו בתורה.

Chagigah 12a:10-11 חגיגה י״ב א:י-י״א

ולמי גנוז — לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר: ״וירא אלקים את האור כי טוב״, ואין ״טוב״ אלא צדיק, שנאמר: ״אמרו צדיק כי טוב״. כיון שראו אור שנגנו לצדיקים שמה, שנאמר: ״אור צדיקים לשמח״.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה״ת

בלקו״ת במדבר יח, ד: גנוז לצדיקים והיכן גנוז היינו בתורה ועי׳ בזהר פ׳ תרומה דקמ״ט א׳. וראה חגיגה יב, א (לצדיקים לעתיד לבא). דגל מחנה אפרים פ׳ בראשית בשם הבעש״ט. וראה סה״מ תרפ״ד עי׳ רנ בהערה.

48 לגנוז בתורה

לקו״ת תורה, המובא בהערת קה״ת, מפנה לקטע זה בזהר כמקור ללימוד שהאור הנגנו נטמן בתורה. הוזהר אומר שבכל מקום שאנשים יגעים בתורה בלילה, נמשך עליהם חוט מאותו אור גנוז.

Zohar, Terumah 37:415-38:424 ספר הזהר, תרומה ל״ז:תט״ו-ל״ח:תכ״ד

Said R. Judah: ‘Had it been hidden away altogether, the world would not have been able to exist for one moment. But it was only hidden like a seed which generates others, seeds and fruits, and the world is sustained by it. There is not a day that something does not emanate from that light to sustain all things, for it is with this that the Holy One nourishes the world. Moreover, whenever the Torah is studied by night, a ... little thread of this hidden light steals down and plays

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

49 פותח את ידך

דוד משבח את ה׳: ״פותח את ידך ומשביע לכל חי [ב]רצון״; ברור שה׳ נותן לכל ברייה את מה שהיא חפצה בו. אדמו״ר הזקן מפרש את ״ידך״ (רצון) כ״היו״דין שלך״ — הצמצומים האלוניים שהתורה פותחת.

Psalms 145:16 תהילים קמ״ה:ט״ז

פּוֹתֵחַ אֶת־יָדְךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן:

Thou openest Thy hand, And satisfiest every living thing with favour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה״ת

תהלים קמא, טז. בלקו״ת מסעי צה, א מציינ לכאן. וראה לקמן בסוף הביאור מה, ד.

אומר שלא כך באהבה רבה: אין לה מקבילה.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז״י:יד

ביום טובה ה׳הה בטוב וביום רעה ראה גם את־הה לְעִמְת־הה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים עַל־דְּבַרְתָּ שְׁלֹא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוּמָה:

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to the end that man should find nothing after him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 12

41 בל תמוט עולם ועד

במזמור נאמר שה׳ ייסד את הארץ על מכוניה, ״בל תמוט עולם ועד״. אדמו״ר הזקן מחיל את הדברים על הרשימו של אהבה רבה, שאינו עוזב את הלב לעולם.

Psalms 104:5 תהילים ק״ד:ה

יָסַד־אֶרֶץ עַל־מְכוּנֶיהָ בַּל־תִּמְוֹט עוֹלָם וָעֶד:

Who didst establish the earth upon its foundations, that it should not be moved for ever and ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

42 בכל מאדך

״בכל מאדך״: האהבה ללא גבול שאליה נעשית אהבה רבה כשהיא מתגלה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 נכנס יין יצא סוד

״נכנס יין יצא סוד״. כאן מזהיר אדמו״ר הזקן את היין עם התורה, הממשיכה את האהבה הנסתרת אל הגלוי.

Eruvin 65a:19-20 עירובין ס״ה א:י״ט-כ״

אמר רבי חייא: כל המתניש ביינו — יש בו דעת שבעים וקנים. ״יין״ ניתן בשבעים אותיות, ו״סוד״ ניתן בשבעים אותיות. נכנס יין — יצא סוד. אמר רבי חנין: לא נברא יין אלא לנחם אכלים ולשלים שֶׁכָּר לְרַשְׁעִים, שנאמר: ״תנו שכר לאובד וגו״.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

44 כיצד תהי אה״ר זו

המאמר מסביר שעל ידי לימוד התורה ממשיכים את הרצון העליון מטה אל החכמה, ואו ״עשה רצונך כרצוני״: אהבה רבה שמלמעלה מאירה באדם — האהבה הבלתי מוגבלת של ״בכל מאדך״, הנעלית מאהבה שנולדה מתוך הבנה. עוד נאמר בו שגילוי זה שייך לזמן התפילה, ולאחר מכן הוא חולף.

הערת קה״ת

ראה לקו״ת שה״ש ד״ה צאינה וראינה (השני).

פסוקה 13

45 כמאד״ל ערבים עלי ד״ס

מקורות האמירה הזאת מובאים ב־52d, שם מאמר נפתח בביאור דברי חז״ל על ״כי טובים דודיך מייני״: ״ערבים עלי ד״ס יותר מיינה של תורה״, ושואל מדוע נאמר ״עלי״ (alai).

הערת קה״ת

50 שויה יין — על האהבה

בגרסה שבכתב היד נאמר "על אור האהבה" במקום "על האהבה".

הערת קה"ת

בבזך 414: על אור האהבה.

פסוקה 14

51 שויה פותח — להיות גילוי

נוסח אחר בכתב יד: בכתב יד זה כתוב "שתהיה המשכת גילוי" (להיות המשכת גילוי).

הערת קה"ת

בבזך 414: להיות המשכת גילוי.

52 ומשביע לכל חי

הפסוק מסתיים במילים "ומשביע לכל חי רצון"; בפשטות, ה' ממלא את רצונו של כל נברא. אדמו"ר הזקן מפרש את "רצון" שבפסוק במשמעות של כוח הרצון — הרצון העליון, שמתגלה בכל חיות שבעולמות ובנשמה.

Psalms 145:16 תהילים קמ"ה:ט"ז

פֹּתֵחַ אֶת־יָדָךְ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן:

Thou openest Thy hand, And satisfiest every living thing with favour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

53 שואלים את האדם קבעת עתים לתורה

נוסח אחר בכתב יד: כתב יד זה מוסיף "שגם מי שאינו יכול לעסוק בתורה תמיד, יקבע בכל זאת עתים לתורה".

Shabbat 30a שבת ל"א

הערת קה"ת

שבת ל, א. בבזך וישב — ויחי גוכתי"ק הצ"צ ובבזך 414 נוסף: שאפי"מ שא"א לו לעסוק בתורה תמיד מ"מ יקבע עתים לתורה.

54 קבעת עתים לתורה

כשאדם מוכא לדיו, שואלים אותו בין השאר: "קבעת עתים לתורה?" אדמו"ר הזקן מסביר מדוע: לימוד תורה בקביעות מגלה את האהבה הטמונה בשורש הנשמה.

Shabbat 31a:11 שבת ל"א א"א

אָמַר רָבָא: בְּשַׁעַר שְׁמַכְנִיסִין אָדָם לְדִין, אוֹמְרִים לוֹ: נְשִׂאתָ וְנָתַתָּ בְּאֲמוּנָה? קִבַּעַת עֵתִים לְתוֹרָה? עֲסַקְתָּ בְּפִרְיָהּ וּרְבִיחָהּ? צָפִיתָ לִישׁוּעָה? פִּלְפַּלְתָּ בְּחֻכְמָהּ? הִבְנַת דָּבָר מִתּוֹךְ דְּבָר? וְאִפְּלוּ הָכִי, אִי יֵרָאֵת ה' הִיא אוֹצְרוֹ — אִין, אִי לֹא — לֹא. מְשַׁלַּל לְאָדָם שְׁאֵמֵר לְשִׁלּוּחוֹ: הַעֲלָה לִי כוֹר חִישׁוֹ לְעִלְיָה. הֵלֵךְ וְהַעֲלָה לוֹ. אָמַר לוֹ: עֲיִרְבַת לִי בִּהְיוֹן קָב חוֹמָטוֹן? אָמַר לוֹ: לֹא. אָמַר לוֹ: מוֹטָב אִם לֹא הַעֲלִיתָה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

55 לידי ודברת בם

אור התורה מוסיף סיכום: האהבה רבה נסתרת ומושרשת בנפש, משום ש"כי חלק ה' עמו", ולכן היא משתוקקת לשורשה — אין סוף עצמו. היא נמשכת מעצמות ה' ולא מביטול העולמות, ולכן היא נקראת אהבה רבה. היא אינה נקבעת בלב, אין לה מקבילה, והיא מתגלה באמצעות לימוד תורה, רצון העליון.

הערת קה"ת

באוה"ת ויחי שם נוסף קיצור: (נתי' ענין אה"ר שהיא אהבה המסותרת ומושרשת בנפשו מצד מקור חוצבה כי חלק ה' עמו ולזאת תכסוף למקורה שהוא א"ס ב"ה עצמו שאינו בגדר עלמין כלל, ונמצא אהבה זו נלקח' מצד

עצמות אה"ס ולא מצד ביטול העלמין ולכן נק' אה"ר שאינה מתיישבת בלב ואין לה לעומת זה ויציאתה לא הגלוי הוא ע"י עסק התורה שהיא רצון העליון וע"י מתגלה אה"ר זו שהיא בחי' רצה"ע שבנפשו). ע"כ.

56 ודברת בם

"ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך". האהבה התמידית שמתגלה באמצעות התורה מביאה את האדם לידי כך.

Deuteronomy 6:7 דברים ו:ז

וְשִׁנְתָּם לְבָבְךָ וְדַפְרְךָ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְקוּמְךָ:

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

57 ועי באהבה ד"ה איתא רפ"ד דמגלה

איגרת 29 נפתחת בלימוד תלמודי זה, ושואלת מדוע ההלכות נקראות "כתר התורה". היא מסבירה שהאור הגנוז לצדיקים, התענוג שב"א תתענג על ה", גדול מכדי שהנפש תוכל לשאתו אלא אם כן יתלבש בלבוש הנמשך מן המדרגה החיצונית ביותר של אותו אור, שאותה היא מזהה עם כוח הרצון.

הערת קה"ת

סי' כט. וכן בכמה מקומות מציין הצ"צ כן לד"ה זה, ולא מסמן לד"ה אהעט"ב.

58 הגמרא מצטטת את לשון המשנה "ודאשתמש בתגא חלף", וריש לקיש מסביר שהכוונה למי שמשתמש באדם ששונה הלכות — כתר התורה.

האיגרת באיגרת הקודש שאליה מפנה אדמו"ר הזקן נפתחת בלימוד זה.

Megillah 28b:14 מגילה כ"ח ב:י"ד

תַּנּוּ הָתָם: וְדַאֲשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא — חֲלָף. תַּנִּי רִישׁ לְקִישׁ: זֶה הַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּמִי שְׁשׁוֹנָה הִלְכוֹת בְּתַרְהָ שֶׁל תוֹרָה.

We have learned in another place: Whoever makes use of a crown, passes away [from the world] and Resh Lakish taught: This applies to one who accepts service from one who can repeat halakhah, the crown of Torah. And Ulla said

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

פסוקה 15

59 עיני תמיד אל ה'

דוד אומר: "עיני תמיד אל ה', כי הוא יוציא מרשת רגלי". אדמו"ר הזקן מפרש את "עיני" שבברכת יעקב כמבט תמידי זה אל ה'.

Psalms 25:15 תהילים כ"ה:ט"ו

עֵינֵי תָמִיד אֶל־ה' כִּי הוֹאִי־יוֹצֵא מִרְשֶׁת רַגְלִי:

Mine eyes are ever toward the L-RD; For He will bring forth my feet out of the net

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים כה, טו.

60 הנה עין ה' אל יראיו

בעל המזמור אומר: "הנה עין ה' אל יראיו, למיחלים לחסדיו". מבטו של ה'

באדם הוא מענה למבטו של האדם אליו.

Psalms 33:18 תהילים ל"ג:י"ח

הִנֵּה עֵין ה' אֱלֹהֵינוּ לְמִינְחֵלִים לְחֶסֶדוֹ:

Behold, the eye of the L-RD is toward them that fear Him,
Toward them that wait for His mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, יח. בבוקר 414. 633 נוסף אחר תי' יראיו: ובאתעדל"ת והנה עיני תמיד אל ה' אתעדל"ע עין ה' אל יריאיו: והוא בחי'.

61 לאסתכלא ביקרא דמלכא

הערת קה"ת מפנה לקטע זה בזהר בקשר לביטוי "לאסתכלא ביקרא דמלכא", המתאר כאן אהבה בתענוגים — אהבה הדומה לראייה.

Zohar II, 47b זח"ב מז, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ב מז, ב.

62 וצ"ע בתניא פמ"ג

ביאור התורה עולה אותה קושיה: ההסבר כאן, שאהבה בתענוגים נעלית מאהבה רבה, נראה כסותר את הנאמר בתניא, פרק 43, שאהבה רבה היא אהבה בתענוגים.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ויחי כרך ב שסח, ב. שלכאורה המבואר בתו"א כאן דאהבה בתענוגים היא למעלה מאה"ר, סותר למ"ש בתניא פי' מג שאה"ר היא אהבה בתענוגים ע"ש. וראה יהל אור עי' תיה.

63 אחותי רעיתי יונתי

הדוד דופק על דלת כלתו: "פתחי לי אחותי רעיתי יונתי". אדמו"ר הזקן מציין את פירושו במקום אחר: "אחותי" היא אהבה טבעית, ו"יונתי" היא אהבה בתענוגים.

Song of Songs 5:2 שיר השירים ה:ב

אֲנִי שְׁנָה וְלִבִּי עַר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פֶּתַח־לִי אֲחֹתִי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תִמְתִּי שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טָל קְצוֹצֹתִי רְסִיסֵי לֵילָה:

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh:
'Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For
my head is filled with dew, My locks with the drops of the
'night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

64 עיניך יונים

הדוד משבח את כלתו: "הנך יפה רעיתי... עיניך יונים". כמו יונים המביטות זו בזו תמיד ומתענגות על כך, כך הנשמה מביטה בה' באהבה בתענוגים.

Song of Songs 1:15 שיר השירים א:ט"ו

הִנֵּךְ יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּךְ יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים:

Behold, thou art fair, my love; behold, thou art fair; Thine
eyes are as doves

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש א, טו.

65 וכמ"ש בזהר

על הפסוק "הסבי עיניך" אומר ה' בזהר שענינה של האהבה "אוקידו לי בשלהוביך דרחימותא". אדמו"ר הזקן משתמש בכך לתיאור אהבה בתענוגים

המתלקחת מעבר למה שהלב יכול להכיל.

Zohar III, 84a זח"ג פד, א

הערת קה"ת

זח"ג פד, א. ראה תו"ח מקץ ריג, א שמפרש: "שזהו נגד רצון ה' האמיתי שחפץ להיות לו דירה בתחתונים בתו"מ ולא בהעלאה והתכללות הנפש למעלה בשלהובא כו' שע"ז אמר הסבי עיניך כו'". ראה סה"מ תרמ"ט ע' רנח.

66 הסבי עיניך

הדוד אומר לכלתו: "הסבי עיניך מנגדי, שהם הרהיבונני". הזהר מפרש שה' אומר שענינים אלה מציתות בו שלהבות אהבה.

Song of Songs 6:5 שיר השירים ו:ה

הַסְבִּי עֵינֶיךָ מִנְּגִדִי שֶׁהֵם הִרְהִיבֵנִי שְׁעָרָה כְּעָרָה הָעוֹיִם שְׁגָלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָד:

Turn away thine eyes from me, For they have overcome me.
Thy hair is as a flock of goats, That trail down from Gilead

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

67 כמ"א ע"פ עיניך יונים

לקוטי תורה מסביר את "עיניך יונים": כמו זוג יונים, זכר ונקבה, המביטים זה בזה תמיד ומתענגים על ראייתם זה את זה, כך עם ישראל "לאסתכלא ביקרא דמלכא", ומכל דבר אפשר לראות שאין דבר מלבדו.

הערת קה"ת

ראה לקו"ת שה"ש יד, ב.

68 וע"פ הראיני את מראיך

הערת Kehot מציעה שהכוונה ב"הראיני את מראיך" עשויה להיות למאמר שנדפס שם.

הערת קה"ת

אולי הכוונה להנדפס במאמרי אדה"צ כתובים כרך ב ע' קכ.

69 הראיני את מראיך

הדוד קורא ליונתו המסתתרת בחגוי הסלע: "הראיני את מראיך השמיעיני את קולך". אדמו"ר הזקן מפנה לפירושו על פסוק זה במקום אחר.

Song of Songs 2:14 שיר השירים ב:י"ד

יוֹנָתִי בְּחִגְי הַסֵּלַע בְּסֶתֶר הַמְּדִרְגָּה הָרְאִינִי אֶת־מְרָאֶיךָ הַשְּׁמִיעִנִי אֶת־קוֹלְךָ כִּי־קוֹלְךָ עָרֵב וּמְרָאֶיךָ נְאוּה:

O my dove, that art in the clefts of the rock, in the covert of
the cliff, Let me see thy countenance, let me hear thy voice;
'For sweet is thy voice, and thy countenance is comely

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 16

70 פירוש אדמומית העינים

אור התורה מביא בשם המגיד ממעזריטש שיש שני סוגים של אדמומיות: האחת היא גבורה, והאחרת נובעת מן היין, שהוא שמחה.

הערת קה"ת

באוה"ת כאן שסט, א מביא בשם המגיד נ"ע כי יש ב' מיני אדמומית א' הוא גבורה והב' הוא מיין שהוא שמחה. מובא באוה"ת נ"ך ע' שי.

71 רשפי אש

הכלה מבקשת: "שימני כחותם על לבך... כי עזה כמות אהבה... רשפיה רשפי אש". רשפי האש הללו של האהבה הם שמאדימים את העיניים

פסוקה 17

75 כל חיר הטועם אומר לי לי

בהסבר השפע של ארץ ישראל, דורשת הגמרא את "חכלילי" כ"חיר לי לי":
 "כל חיר הטועמו אומר לי לי". אדמו"ר הזקן מפרש שהחיר הטועם הוא
 חכמה, ושתי הפעמים "ליי" הן שתי האהבות העולות יחד.

Ketubot 111b:17 כתובות ק"א ב:י"ז

ושמא תאמר אינו מרנה — תלמוד לומר: "סותה". ושמא תאמר אין בו
 טעם — תלמוד לומר: "חכלילי עינים מיין". כל חיר שטועמו, אומר:
 "לי לי". ושמא תאמר לנערים יפה ולזקנים אינו יפה — תלמוד לומר:
 "ולבן שנים מחלב", אל תיקרי "לבן שנים" אלא "לבן שנים".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

כתובות קיא, ב. ראה לקמן מח, ב. תו"ח רמג, א. סה"מ תרל"ב ח"ב ע' תצט.
 תקיב. בלקו"ת במדבר יא, ג מציי"ן לכאן.

76 שיתגלה בחי חיר . בעילוי אחר עילוי עד רום המעלות

הקטע הזה מובא באור התורה, וממנו נראה שהצמח צדק תיקן או הוסיף את
 הנוסח המופיע כאן.

הערת קה"ת

נעתק באוה"ת פ' ויחי שעה, א. ומשם נראה שכאן הלשון מתוקן או הוספה
 ע"י הצ"צ. אבל נמצא בכו"ז 633 כמו שנדפס כאן.

77 המוסגר

נוסח אחר בכתבי היד: כתבי היד האלה אינם כוללים את ההסבר
 שבסוגריים, ובכתב יד 414 נוספו המילים "בלי סוף" אחרי "עד רום
 המעלות".

הערת קה"ת

(פ"י חיר . . בתענוגים): ליתא בכו"ז 414. 633. בכו"ז 414 אחר ת"י המעלות
 נוסף: עד אין קץ. באוה"ת ויחי שם בסוף העמוד: אחותי רעיייתי, לק"א
 פמ"ג. (נתי פ"י חכלילי עינים הוא תוקף האהבה בבחי' לאסתכלא ביקרא
 דמלכא בבחי' תענוג עצום, והכל בא ע"י יינה של תורה כנ"ל שנכנס יין יצא
 סוד, ואהבה זו שבתענוגים גדולה מאה"ר ואה"ע הנ"ל וזהו חך הטועם
 מתיקות ותענוג הנ"ל אומר לי לי שנכלילי בו ב' אהבות דלעיל אה"ע ואה"ר
 וזהו בשבת אז תתענג על ה').

78 הערת קה"ת מפנה ל:Deuteronomy 6:5 למילים האלה.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה'

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאריך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and
 with all thy soul, and with all thy might

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 18

79 ולבן שינים מחלב

החלק השני של ברכת יעקב, "ולבן שנים מחלב", שאותו מבאר המשך
 המאמר.

Genesis 49:12 בראשית מ"ט:י"ב

חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב:

His eyes shall be red with wine, And his teeth white with
 milk

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

בביטוי "חכלילי עינים".

Song of Songs 8:6 שיר השירים ח':ו'

שימיני כחותם עלי לבך כחותם עלי רועך כ"עצה כמות אהבה קשה
 כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתיה:

Set me as a seal upon thy heart, As a seal upon thine arm;
 For love is strong as death, Jealousy is cruel as the grave;
 The flashes thereof are flashes of fire, A very flame of the
 L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72 אז תתענג כ"י וקראת לשבת עונג

הנביא מבטיח לישראל שאם יכבדו את השבת, "אז תתענג על הוי". זהו
 תענוג השבת, האהבה שבתענוגים.

Isaiah 58:14 ישעיהו נ"ח:י"ד

אז תתענג עלי: והרכבתיה עלי [במתי] [במותי] ארץ והאכלתיה נחלת
 יעקב אביך כי פי ה' דבר:

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make
 thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed
 thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of
 the L-RD hath spoken it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נח, יד. יג. וראה לעיל טו, ג.

73 וקראת לשבת ענג

הנביא אומר לישראל "וקראת לשבת עונג" — כלומר, להתייחס אליה כאל
 עונג ולכבד אותה. שבת היא הזמן שבו מתגלה האהבה שבתענוגים.

Isaiah 58:13 ישעיהו נ"ח:י"ג

אם תשיב משבת רגלך עשות חפצה ביום קדשי וקראת לשבת ענג
 לקדוש ה' מקבד וכפדתו מעשיות דרכיה ממצוא חפצה ודבר דבר:

If thou turn away thy foot because of the sabbath, From pur-
 suing thy business on My holy day; And call the sabbath a
 delight, And the holy of the L-RD honourable; And shalt hon-
 our it, not doing thy wonted ways, Nor pursuing thy busi-
 ness, nor speaking thereof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74 מי שטרח בע"ש

בגמרא, ה' משיב למי שמבקשים שכר בעולם הבא בלי שקיימו את המצוות:
 "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". אדמו"ר הזקן מחיל זאת על העמל
 בימות החול בשתי האהבות, המכין את תענוג השבת.

Avodah Zarah 3a:10 עבודה זרה ג' א:י'

אמר לפרנ"י: רבוננו של עולם, תנה לנו מראש ונעשה. אמר להן
 הקדוש ברוך הוא: שוטים שבועלים! מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת,
 מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת? אלא אף על פי כן, מצוה
 קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ונעשו אותה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ע"ז ג, א. וראה בספר הערכים-חב"ד כרך א ערך אהבה מסותרת הערה 349.

פסוקה 19

80 שו"ה שינים — מעשיו ודבוריו ומחשבותיו

נוסח כתב־יד: בכתב־יד זה נאמר "מעשיו ומחשבותיו", ללא "דיבוריו".

הערת קה"ת

בבוכ 633: מעשיו ומחשבותיו.

פסוקה 20

81 כל חד לפום מאי דמשער בלבי

הערת קה"ת מפנה גם היא לקטע זה בזהר, בהקשר לביטוי "כל חד וחד לפום מה דמשער בליביה".

Zohar I, 129b זח"א קכט, ב

הערת קה"ת

תניא בהקדמה לקו"ת במדבר א, א — שמציין לזח"א קג, ב. וראה גם זח"א קכט, ב.

82 כל חד לפום מאי דמשער בלבי

זהר, על הפסוק "נודע בשערים בעלה", אומר שכל אחד מכיר את ה' לפי מה שהוא משער בלבו. אדמו"ר הזקן מיישם זאת בעבודתו האישית של כל אדם בזיוכו האהבה והיראה.

Zohar, Vayera 9:153-164 ספר הזהר, וירא ט':קנ"ג-קס"ד

But of a truth the Holy One makes Himself known to every one according to the measure of his understanding and his capacity to attach himself to the spirit of Divine wisdom; and thus "Her husband is known", not "in the gates" (bishe'arim), but, as we may also translate, "by measure", 'though a full knowledge is beyond the reach of any being

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

פסוקה 21

83 למבקשי ה' יבינו כל

שלמה אומר: "אנשי רע לא יבינו משפט ומבקשי ה' יבינו כל". אדמו"ר הזקן מקשר את הפסוק לדרכים של חשבון נפש, שמבקשי אמת מזהים בעצמם.

Proverbs 28:5 משלי כ"ח:ה'

אַנְשֵׁי־רַע לֹא־יָבִינּוּ מִשְׁפָּט וּמִבְקָשֵׁי ה' יָבִינּוּ כָל:

Evil men understand not justice; But they that seek the L-RD understand all things

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 שצריך לדקדק ולפשפש כו'

נוסח בכתב יד: כתב יד זה מוסיף, "וכל זה הוא בחינת שינים; אך כל זה עדיין בחינת קטנות המוחין, שכן צריך לדקדק ולהתייגע וכו'". ההערה מציעה שיתכן שהקטע נשמט מן הנוסח הנדפס בשל הדמיון בין המילים.

הערת קה"ת

בבוכ 633 נוסף: "וכ"ז הוא בחי' שינים, אך כ"ז הוא עדיין בחי' קטנות השכל מאחר שצריך לדקדק ולהיות מייגע עצמו כו'". ואולי זה השמטת הדפוס במילים הדומות.

85 ולהיות מייגע עצמו

אור התורה מוסיף הפניה לביאור על "אוסרי לגפן", שבו 32 השיניים הן 32 הנתיבות הנמשכות מחכמה כדי לברר את המעשים. הוא משווה לכך את המרגלים: אלה של יהושע, שנשלחו ליריחו, הם "בעלי החשבון"

במחשבה, בדיבור ובמעשה — לבושי הנפש; ואילו אלה של משה עוסקים בבירור המידות עצמן. זוהי בחינת השיניים, המבררות וטוחנות את שניהם.

הערת קה"ת

באוה"ת ויחי שם נוסף: וע"ל בביאור ע"פ אסרי לגפן דענין ל"ב שיניים הם ל"ב נתיבות שנמשכים מהחכמה לברר מעשיו כו' וע' במ"א בענין מרגלים ששלח יהושע וששלח משה שהוא בעבודה קרוב לענין זה כי מרגלי דיהושע לרגל יריחו הוא בחי' מארי דחושבנא כמודו"מ שמהם נעשו לבושי' לנפש הנקי' יריחו, ודמשה היינו לברר המדות עצמן, וה"ע בחי' שיניים שמבררי' וטוחני' המודו"מ והמדות כו'). ע"כ.

86 (שהאברים . . הרי רמ"ח)

נוסח בכתב יד: הקטע שבסוגריים אינו מופיע בכתב יד זה.

הערת קה"ת

מוסגר זה ליתא בבוכ 633.

87 רוחצות בחלב

לקוטי תורה מפנה לסוף המאמר הזה על "רוחצות בחלב", וכן למאמר Basi LeGani על "ייני עם חלבי". בהמשך הוא מבאר את הדבש כמתכות ותענוג, "או תתענג על ה", הבא מן האור הסובב כל העולמות.

הערת קה"ת

בלקו"ת ואתחנן ד, ג מציין לכאן.

88 רוחצות בחלב

הכלה מתארת את אהובה: "עיניו כיונים על אפיקי מים רוחצות בחלב". אדמו"ר הזקן מפרש את "רוחצות בחלב" כרחיצה וטיהור של המדות באמצעות חלב התורה, ההופך אותן.

Song of Songs 5:12 שיר השירים ה':י"ב

עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל־אֲפִיקֵי מַיִם רֹחֲצוֹת בַּחֲלָב יִשְׁבֹּת עַל־מְלָאָת:

His eyes are like doves Beside the water-brooks; Washed with milk, And fitly set

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

89 עד רום המעלות

אור התורה מסיים בסיכום של הקטע הזה ושל המאמר כולו: השיניים טוחנות ומסננות את המחשבה, הדיבור והמעשה, ומבררות את האהבה והיראה; החלב של התורה מגדל את המידות באמצעות מוחין גדולים, ומכך בא לובן השיניים — בירור שהולך ומתרומם בלי יגיעה.

הערת קה"ת

באוה"ת ויחי שם: (נת' ענין שיניים שטוחנות ומבררות המודו"מ שלו לשקול דרכיו ולפלט מעגלותיו וכן בבירורי המדות אהו"ר שתהי' האהבה אמתית כו' לייגע א"ע כו'. והחלב של תורה מגדיל המדות שיהיו בגדלות המוחין ומזה יוממש ליבון השיניים שיהי' בהם בהירות בבירורי המדות בעילוי אחר עילוי שלא ביגיעה כו'). קיצור. יש בחי' אה"ע ואה"ר, אה"ע היא האהבה הנלקח' מהתבוננות בביטול העולמות לגבי הבורא ית' שחיותו וקיומו רק מבחי' שם כבוד מלכותו וכי' ויומשך מזה שיעקור רצונו מהבלי עולם ולא יהי' לו רצון בלתי לה' לבדו. ואה"ר היא המוסתרת ומושרשת בנפשו מצד כי היא חלק אלוה ממעל והיא נלקחת מצד עצמות אור א"ס ב"ה שאין העלמין ערוך אליו כלל ואין שייך אפי' כטפה מהים כו' ולפיכך אין לאהבה זו בחי' לעומת זה כלל כי לא נמצא דוגמתה בעניני עוה"ז. והנה יציאתה אל הגילוי הוא ע"י שנכנס יינה של תורה בנפש שע"י יצא סוד שהיא אה"ר לגילוי לפי שהתורה היא בחי' גילוי רצה"ע וכת"י פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון וגילוי רצה"ע שבנפש הוא האה"ר הנ"ל. וזהו חכלילי עינים הוא תוקף האהבה בתענוגים בחי' עיני תמיד אל ה' לאסתכלא ביקרא דמלכא והיא למעלה גם מאה"ר הנ"ל ובחי' זו מתגלה בשבת וקראת לשבת עונג וזהו ענין גילוי חך הטועם את היין הנ"ל שאור לי לי שנכללי בזה אה"ר ואה"ע. ולבן

שיניים היינו הטוחנות ומפררות המודו"מ שלו לשקול דרכיו כו' וכן בירורי המדות כו' הוא מחלב שמגדיל האיברים וכך חלב התורה מגדיל אהוי"ר ומזה יומשך ליבון השיניים שיהי' הבירור בהמדות בעילוי אחר עילוי שיהי' בהם לבנוני ובהירות. ע"כ.

90 | הערת קה"ת מפנה ל Psalms 145:16 למילים האלה.

Psalms 145:16 תהילים קמ"ה:ט"ז

פֹּתֶחַ אֶת־יָדְךָ וּמַשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן:

Thou openest Thy hand, And satisfiest every living thing
with favour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY-NC 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך מקורות מצוטטים, (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Daf Shevui (CC0)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. בתי כנסת, מוסדות חינוך ומפעלים ללא כוונת רווח רשאים להעתיק, להדפיס ולהפיץ אותה בחופשיות, ולבקש תרומות לכיסוי עלות ההדפסה; אסור למכור אותה לעולם. יש לציין את הוצאת קה"ת ואת <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/> ואת [likuteitorah.com](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309) [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha)

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל-Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך [/likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayechi/4/](https://likuteitorah.com/he/torah-ohr/vayechi/4/)

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק